

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ФІЛОЛОГІЇ
Кафедра загального мовознавства, класичної філології та неоелліністики

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**Кооперативні та конфліктні стратегії художньої прози
(на матеріалі роману Алкі Зеї «Наречена Ахіллеса»)**

освітнього рівня «**магістр**»
студентки II курсу
спеціальності 035 Філологія (035.081 Новогрецька мова
і література (переклад включно)),
галузі знань 03 Гуманітарні науки,
освітньої програми
«Новогрецька філологія, англійська мова та переклад»,
Захарченко Ірини Віталіївни

Керівник роботи:

канд. філол. наук, доц. Савенко Андрій Олександрович

Рецензент:

д-р філол. наук, проф. Гриценко Світлана Павлівна

«Допущено до захисту»

Протокол засідання кафедри
загального мовознавства, класичної
філології та неоелліністики

Протокол № _____ від « _____ » _____

Завідувач кафедри

д-р філол. наук, проф. С. П. Гриценко _____

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМУНІКАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ	6
1.1 Поняття стратегії і тактики в сучасній лінгвістиці.....	6
1.2 Комунікативні дослідження стратегій у художньому дискурсі.....	22
1.3 Особливості реалізації комунікативної стратегії кооперації.....	26
1.4 Особливості реалізації комунікативної стратегії конфлікту.....	28
1.5 Реалізація кооперації та конфліктності в грецькому лінгвокультурному просторі.....	32
Висновки до розділу 1.....	35
РОЗДІЛ 2. КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ГОЛОВНИХ ГЕРОЇВ РОМАНУ	37
2.1 Структура роману А. Зеї: семантичний, текстологічний комунікативний аспекти.....	37
2.2 Використання головною героїнею Елені конфліктних стратегій.....	45
2.3 Кооперативна стратегія у мовленні Елені.....	49
2.4 Конфліктна стратегія у мовленні Ахіллеса.....	54
2.5 Використання Ахіллесом кооперативних стратегій.....	61
Висновки до розділу 2.....	68
ВИСНОВКИ	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73

ВСТУП

Актуальність обраної теми дослідження зумовлена великою цікавістю мовознавства до понять «комунікативна стратегія» та «комунікативна тактика». Сучасні лінгвістичні дослідження демонструють підвищений інтерес науковців до комунікативного виміру мови, розглядаючи її як вияв людського життя, засіб самовираження особистості та організації міжособистісної комунікації під час спільної діяльності людей. Дослідження комунікативних стратегій і тактик посідає чільне місце в теорії мовленнєвих актів, де цілі регулюють дії комунікантів. Через комунікативні мотиви комунікатори спільно регулюють поведінку один одного, залучаючись до спільної діяльності, що підкреслює стратегічний характер комунікативної взаємодії.

Окрім того, що комунікативні стратегії допомагають людям впоратися з проблемами, вони можуть відігравати важливу роль у підвищенні кількості та якості міжособистісної та міжкультурної взаємодії: таким чином, вони можуть допомогти людям у таких ситуаціях, як початок і завершення розмови, підтримання розмови, керування черговістю, вибачення, якщо хтось сказав або зробив щось недоречне.

Лінгвісти дедалі більше прагнуть осягнути грані мови та мовленнєвого вираження, встановити значення мови в людських стосунках, визнати роль особистості у формуванні комунікативної ситуації, здійсненні мовленнєвого акту, його інтерпретації в умовах реалізації, врахуванні мовленнєвої стратегії, тактики тощо.

Мета роботи полягає у визначенні наявних понять та класифікацій комунікативних стратегій та аналізі способів реалізації кооперативних та конфліктних стратегій у мовленні персонажів роману А. Зеї.

Для реалізації поставленої мети, окреслено такі **завдання**:

- насамперед висвітлити поняття «комунікативна стратегія» та «комунікативна тактика» та їхні передумови формування;

- розглянути їхні принципи формування у художньому дискурсі;
- розкрити лінгвістичні особливості кооперативних та конфліктних стратегій;
- проаналізувати засоби реалізації кооперативних та конфліктних стратегій у мовленнєвій поведінці головних героїв роману Алкі Зеї.

Об'єктом роботи слугують кооперативні та конфліктні стратегії та їх реалізація в мовленнєвій поведінці.

Предметом дослідження роботи є система кооперативних та конфліктних стратегій у мовленні головних героїв роману А.Зеї «Наречена Ахіллеса».

Структура: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел, що включає 71 найменувань. Загальний обсяг магістерської роботи становить 74 сторінок, основний зміст дослідження викладено на 61 сторінках.

Основні методи дослідження, використані в роботі це лінгвостилістичний і прагмалінгвістичний аналізи. При узагальненні, систематизації, класифікації та інтерпретації результатів спостережень застосовувався описовий метод. Були використані елементи контекстуального та контекстуально-інтерпретаційного методу, які допомогли виявити комунікативні стратегії та образні девіації комунікативного коду у взаємодії персонажів. А також загальнонаукові методи спостереження, узагальнення та зіставлення мовних фактів.

Практичне значення результатів роботи зумовлюється можливістю їх подальшого використання спеціалістами у різних гуманітарних галузях науки, а також у потенціалі використання матеріалів дослідження для написання наукових та навчальних робіт.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше охарактеризовано комунікативні стратегії конфлікту та кооперації, що реалізуються в художньому грецькому романі. Запропоновано типологію комунікативних

стратегій, описано способи передання авторського погляду, прийоми, що реалізуються в рамках стратегій і впливають на свідомість читача в тій чи іншій ситуації.

Матеріал дослідження: роман Алкі Зеї «Наречена Ахіллеса».

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМУНІКАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ

1.1 Поняття стратегії і тактики в сучасній лінгвістиці

Мова є ефективним засобом комунікаційного впливу. Вона дає можливість не тільки описувати ті чи інші об'єкти чи ситуації зовнішнього світу, а й інтерпретувати їх, надавати адресату необхідне світосприйняття, керувати сприйняттям об'єктів і ситуацій, позитивно чи негативно впливати на них [54].

На сучасному етапі розвитку людство досягло значного прогресу в багатьох сферах життя. Основним фактором, який сприяв цьому розвитку, став процес комунікації, який також можна вважати основою, на якій передається досвід від покоління до покоління.

Процес комунікації - це основний спосіб, що означає передачу інформації або повідомлення від відправника через обраний канал до одержувача, долаючи ситуативні бар'єри, які впливають на її темп [65]; це основний спосіб, за допомогою якого передається інформація або повідомлення, безперервною і динамічною взаємодією із багатьма змінними [44].

Процес спілкування є циклічним, оскільки починається від відправника і закінчується відправником у вигляді зворотного зв'язку[39]. Це безперервна і динамічна взаємодія, яка впливає і зазнає впливу багатьох змінних. Мовленнєва комунікація не полягає в простому обміні інформацією. Це радше спеціально організована взаємодія мовців, що передбачає певну низку інтенцій, зокрема, вплив адресанта на адресата з метою зміни його зовнішньої поведінки та/або внутрішнього світу.

Термін «процес комунікації» означає обмін інформацією між двома або більше людьми[50, с. 8]. Поведінка комунікантів у процесі комунікації переслідує певні цілі. Основна мета процесу комунікації - забезпечити

розуміння інформації, що обговорюється. Однак обмін інформацією не гарантує ефективності спілкування між людьми, які беруть у ньому участь [52, с. 10]. Людина як мовна особистість протягом свого життя бере участь у великій кількості комунікативних актів. Виходячи з мети спілкування, вона обирає певну модель мовної поведінки для забезпечення успішної міжособистісної комунікації.

Комунікативна мета - це стратегічний результат, на який спрямований комунікативний акт, тобто намір комуніканта виконати певну дію через комунікативний акт або з його допомогою [48, с. 19]. Мовець або той, хто пише, використовує цілий комплекс певних мовних засобів і прийомів, які покликані сприяти здійсненню його очікувань щодо комунікативного акту та реалізації його наміру. Ці мовні засоби визначаються комунікативною стратегією.

Комунікативні стратегії пов'язані з рецепцією, продукуванням, інтеракцією та мовним посередництвом. Використання тих чи інших комунікативних стратегій визначається мовними знаннями і вміннями, конкретним комунікативним завданням і проблемою, яку потрібно вирішити, причиною виникнення проблеми, особистісними особливостями, мовним досвідом, соціокультурними знаннями і міжкультурною компетенцією.

У лінгвістиці термін «стратегія» почав активно використовуватися в середині 80-х років ХХ століття, але його визначення досі не має чіткої дефініції. Багато лінгвістів пов'язують стратегію з інтенційною програмою дискурсу, організацією мовленнєвої поведінки відповідно до плану, основного наміру комунікантів. З огляду на варіативність мовленнєвої поведінки в комунікації стратегії передбачають відбір мовних ресурсів та адаптацію їх до умов спілкування з метою ефективного впливу на реципієнта [21, с. 158].

Численні наукові дослідження, присвячені можливості планування комунікативного процесу, спричинили появу та широке використання терміну «комунікативна стратегія» [1]. Факторами вибору необхідної стратегії, тактики

й ходу є характер соціальної взаємодії, функції та відносини учасників спілкування [41, с. 115].

Комунікативна стратегія – це «спосіб реалізації наміру, що передбачає відбір фактів у порядку впливу на інтелектуальну, вольову та емоційну сфери реципієнта» [21]. Комунікативні стратегії - це способи та засоби, які ми використовуємо, коли у нас виникають проблеми в спілкуванні, або тому, що ми не можемо сказати те, що хотіли б сказати, або тому, що ми не розуміємо, що нам говорять; але коли проблем у спілкуванні немає, стратегії теж використовуються і є успішними.

Джерело проблеми може бути лінгвістичним (тобто нам бракує необхідних знань мови), культурним (тобто ми не знаємо чи не можемо впоратися з культурними вимогами ситуації) або навіть контекстуальним (тобто хтось чи щось заважає нам стежити за розмовою, наприклад, через дуже галасливе середовище або особливу манеру артикуляції мовлення нашого партнера). Коли виникають такі проблеми, ми зазвичай намагаємося впоратися з ситуацією, використовуючи всі доступні нам засоби: намагаємося якнайкраще використати ту мову, яку ми знаємо; використовуємо жести; просимо партнера допомогти нам; або ж можемо взагалі відмовитися від зусиль і припинити розмову чи почати нову.

Комунікативна стратегія - це низка організованих ментально кроків, які заздалегідь плануються мовцем або існують у вигляді типової моделі комунікативної поведінки (так звані скрипти) і реалізуються під час комунікативного акту для досягнення комунікативної мети, за допомогою яких обирається певна вербальна поведінка в конкретній ситуації. Поняття комунікативної стратегії включає не лише вербальні, але й невербальні прийоми: Жести, міміка, кінесика, будь-який фізичний контакт між партнерами по діалогу.

Комунікативна стратегія визначає комунікативну поведінку адресанта і реалізується через серію мовних дій (тактик), які представлені комплексом вербальних і невербальних засобів. Це означає, що нове знання має бути введене в картину світу адресата таким чином, щоб він його прийняв і пов'язав з тим, що йому вже відомо. Вона трактується як когнітивний план комунікації, який контролює оптимальне вирішення комунікативних завдань мовця.

Стратегії, як способи управління та вирішення проблем, є особливістю як усного, так і писемного мовлення, як рецептивної, так і продуктивної діяльності. Наприклад, у письмовому та усному мовленні (тобто написанні монологів чи виступі перед аудиторією) письменники та оратори можуть використовувати різні стратегії: вони можуть використовувати загальні слова; використовувати синоніми та антоніми; визначати чи описувати об'єкт або поняття, для яких їм бракує точних слів; а також переформулювати чи спростити свій текст або дискурс або навіть уникати теми, з якою вони не знайомі. Письменники та оратори можуть так само вдаватися до всіх мов, які вони знають, включно з рідною мовою; вони можуть використовувати зовнішні ресурси, такі як словники, Інтернет або когось із більш компетентних користувачів мови. Так само стратегії є важливою особливістю аудіальної (тобто слухання), візуальної (тобто читання) та аудіовізуальної (наприклад, перегляд кінофільмів) рецепції: наприклад, користувачі мови застосовують цілий ряд стратегій виведення, щоб з'ясувати значення невідомих слів і виразів; перевірити розуміння, зосередившись на конкретних текстових підказках; зробити висновок і передбачити наміри та ставлення, виходячи з того, як побудований текст. Так само посередницька діяльність (усна, як усний переклад, або письмова, як письмовий переклад), а також різні види перефразування та узагальнення, як між мовами, так і в межах однієї мови, також вимагають застосування багатьох з вищезгаданих стратегій.

Оскільки стратегії виконують низку різних функцій, їх можна описати кількома взаємодоповнювальними способами, наприклад, як розмовні стратегії (хоча розмови є лише окремим прикладом усної інтерактивної діяльності), кооперативні стратегії (підкреслюючи їхню спільну природу), дискурсивні стратегії (зосереджуючись на фактичному продукті взаємодії), компенсаційні стратегії (підкреслюючи їхню роль у допомозі співрозмовникам компенсувати їхнє обмежене володіння мовними та соціокультурними кодами).

Одним із цікавих видів комунікативної діяльності, який зараз отримує все більше технічних можливостей, що зумовлює виникнення нових типів комунікації в сучасному тісно пов'язаному світі, є письмова взаємодія, яка традиційно включає в себе, наприклад, листування листами, факсом, електронною поштою (яку ми можемо назвати офлайн-інтеракцією), але значно розширилася, оскільки нові технології уможливили різноманітні форми онлайн-інтеракції, такі як участь у чатах, блогах або різноманітні можливості, пропонувані соціальними мережами.

Цей розвиток призвів до появи безпрецедентних форм письмової взаємодії в реальному часі, яка, як правило, вимагає і розвиває новий спектр комп'ютерно-опосередкованих стратегій у відповідь на нові контексти вивчення та використання мови.

У лінгвістичній літературі поки що не існує чіткого визначення поняття «комунікативна стратегія». Але ми можемо виокремити найбільш значущі з них:

1) «систематична техніка, яку використовує мовець для вираження свого значення, коли стикається з певними труднощами» [7, с. 16];

2) «потенційно усвідомлені плани вирішення того, що для індивіда представляється проблемою в досягненні певної комунікативної мети» [9, с. 36];

3) «взаємна спроба двох співрозмовників дійти згоди щодо значення в ситуаціях, коли необхідні смислові структури, як видається, не є спільними. (Структури значення тут включають як лінгвістичні структури, так і структури

соціолінгвістичних правил). ... спроби подолати розрив між лінгвістичними знаннями того, хто вивчає другу мову, і лінгвістичними знаннями співрозмовника цільової мови в реальних ситуаціях спілкування» [30, с. 65];

4) «всі спроби маніпулювати обмеженою мовною системою з метою сприяння комунікації» [4, с. 102];

5) «Звична легкість і плавність, з якою ми переходимо від однієї ідеї до іншої у своїй першій мові, постійно розбивається об прогалину в наших знаннях другої мови. Ця прогалина може мати різні форми - слово, структура, фраза, часовий маркер, ідіома. Наші спроби подолати ці прогалини отримали назву комунікативних стратегій» [5, с. 1];

6) «стратегії, які користувач мови застосовує для того, щоб досягти запланованого значення, усвідомлюючи проблеми, що виникають на етапі планування висловлювання через власні мовні недоліки» [22, с. 72];

7) «оптимальна реалізація інтенцій мовця щодо досягнення конкретної мети спілкування, тобто контроль і вибір дієвих ходів спілкування та гнучкої їх видозміни в конкретній ситуації» [37, с. 133];

8) «визначена лінія поведінки на певному етапі комунікативної взаємодії, спрямованої на одержання бажаного ефекту чи запобігання ефекту небажаного; мовленнєві прийоми, які дають змогу досягнути комунікативної мети» [37, с. 136].

У теорії мовної комунікації Ф. Бацевич під стратегією мовленнєвого спілкування розуміє оптимальну реалізацію наміру мовця для досягнення конкретної мети спілкування, тобто контроль і вибір ефективних засобів спілкування та гнучку модифікацію своєї комунікації в конкретній ситуації [38]. З ними корелюють гармонійний та дисгармонійний діалоги [62, с. 13]; стратегія солідарності (зменшення комунікативної і соціальної дистанції між людьми зі спільними соціальними характеристиками) і влади (збереження комунікативної відстані при віддаленості комунікантів за соціальними ознаками) [69, с. 142];

кооперативна і некооперативна стратегії [59, с. 142]; гармонійне та конфронтативне спілкування [55, с. 110].

Кооперативна комунікативна взаємодія є конвенційною, тобто раціональною [40, с. 33]. Кооперативні тактики дозволяють проявити ініціативу обом співрозмовникам, учасники сприяють один одному в досягненні цілей, обмінюються інформацією для спільного і партнерського вирішення проблеми [60, с. 96]. Перехід з раціональної до емоційної сфери означає зростання категоричності, впевненості [40, с. 256]. Мета конфронтативної стратегії – виставити супротивника в негативному світлі, критикуючи його діяльність [51, с. 35]. Конфронтація комунікантів проявляється в ініціюванні й підтриманні ситуації конфлікту [49, с. 5]. Різновидами конфліктної мовленнєвої ситуації є суперечка, сперечання, лайка, сварка, бійка тощо [70, с. 399].

Термін «комунікативна стратегія» дослідники визначають по-різному. Я. Гамперц пов'язує поняття стратегії з інтерпретацією мовця в конкретній комунікативній ситуації: характер такої інтерпретації визначає інтуїтивний вибір лексичних, граматичних, дискурсивних та інших вербальних і невербальних засобів репрезентації повідомлень [15, с. 35-36].

Д. Таннен поділяє цю точку зору і стверджує, що комунікативна стратегія має властивість автоматизму і не усвідомлюється комунікантами, але передбачає можливість подальшого декодування продуцентами [29, с. 47].

Д. Леві має іншу точку зору і підтверджує, що стратегію можна визначити як когнітивний процес співвіднесення мовцем комунікативної мети з певними мовними засобами вираження [19, с. 197].

І. Фернандо підкреслює когнітивну природу стратегії і визначає її як «...спосіб досягнення перемоги або переваги у змаганні, інтелектуальному поєдинку тощо, що являє собою деяку складну когнітивну модель (гештальт) узагальнення попереднього досвіду і включає особистісні, локальні та інші виміри, специфічно організовані у свідомості та пам'яті» [10, с. 110-111].

На сьогодні дослідники наполегливо працюють над створенням типології когнітивних стратегій, оскільки через різноманітність комунікативних ситуацій існує проблема вибору оптимальних критеріїв для їх стратифікації [63, 73]. Але найпоширенішою є класифікація нідерландського лінгвіста Тойна ван Дейка та його американського колеги Волтера Кінча, які з огляду на природу процесу породження та розуміння дискурсу виокремлюють [61]:

1) пропозиціональні стратегії, що передбачають конструювання речень через розпізнавання значень слів, активованих у семантичній пам'яті, та синтаксичних структур;

2) стратегії локальної когерентності, спрямовані на встановлення смислових зв'язків між реченнями тексту через лінійне впорядкування речень, експліцитні зв'язки та знання, що зберігаються в довготривалій пам'яті;

3) макростратегії, зумовлені необхідністю виявлення глобальної когерентності; вони дозволяють визначити глобальну тему за допомогою фрагментів тексту, або «слів», створюють смислову макроструктуру;

4) схематичні стратегії, пов'язані з наявністю традиційних, конвенціональних надбудов схеми, які формують макропропозиції (глобальний зміст тексту), наприклад, для оповідань характерна наративна схема, елементами якої є зав'язка, кульмінація, розв'язка; розмови можуть мати вступну частину - привітання і фінальну - прощання;

5) продуктивні стратегії, які призводять до формулювання поверхневих структур з різними семантичними, прагматичними та контекстуальними даними;

6) стилістичні стратегії, що дозволяють адаптувати та інтерпретувати мовні засоби з урахуванням типу тексту та контекстуальної інформації (тип ситуації, рівень офіційності спілкування, типи учасників, характер спільних цілей), забезпечуючи стилістичну узгодженість;

7) риторичні стратегії, що сприяють ефективності дискурсу та комунікації;

8) невербальні стратегії, призначені для опрацювання невербальної інформації (жести, міміка, поза тощо));

9) конверсійні (мовленнєві) стратегії, що реалізують соціально-комунікативні функції дискурсивних одиниць [32].

Український дослідник Сергій Дацюк залежно від мовних ресурсів спілкування розрізняє смислові стратегії, орієнтовані на осмислене планування цілей з урахуванням наявного мовного матеріалу (локалітету) в межах кожного витка (кроку) комунікації, та власне комунікативні стратегії, що становлять правила та послідовні комунікативні дії, яких дотримується учасник спілкування [47]. Обидва типи стратегій визначають загальний стиль мовленнєвої взаємодії, тобто те, як і якими способами та засобами можна досягти цілей комунікації.

Ймовірно, найпоширеніший і, безумовно, найбільш «традиційний» погляд на комунікативні стратегії підкреслює той факт, що вони є відповіддю на проблему в комунікації. Це однаково стосується фонологічних, лексичних, синтаксичних, соціолінгвістичних/соціокультурних і прагматичних труднощів, тобто будь-якого аспекту мовної системи, який ускладнює або навіть унеможлиблює комунікацію. Ця точка зору передбачає дефіцит або обмеження в тому, хто вивчає мову або користується нею, оскільки його/її поточний рівень знань не є достатнім для вираження запланованого значення, і саме це спонукає його/її вдатися до «стратегії». Цей погляд також передбачає, що стратегії стають релевантними для тих, хто вивчає мову або користується нею, лише тоді, коли виникає проблема, тобто вони зазвичай не відіграють ролі або не є релевантними, якщо не виникає жодної проблеми.

Не всі дослідники розглядали комунікативні стратегії як поведінку, спрямовану на вирішення проблем: стратегії також розглядалися як

нормальний, стандартний спосіб управління усною взаємодією - у певному сенсі, будь-яке використання мови можна вважати «стратегічним» у тому сенсі, що використання мови обов'язково передбачає вибір з низки доступних способів і засобів тих, які особливо добре підходять і функціонують для досягнення мети, яку потрібно досягти. Ця точка зору розглядає використання стратегії як чутливе до контексту взаємодії, а також релевантне для всіх інтерактантів, а не лише як відповідь на сприйняття проблеми окремим мовцем.

Існує значна кількість класифікацій стратегій враховуючи різнопланові критерії [43]. Але найбільш актуальні це:

- за рівнем відкритості, симетрії і способу комунікації: презентація, маніпуляція та конвенція. Презентаційний тип відноситься до пасивної комунікації; маніпулятивний тип базується на активній комунікації; конвенційний тип реалізується в інтерактивній комунікації [47].

- відповідно до психологічної налаштованості комунікантів: кооперативні та конфліктні стратегії [42].

Комунікативна стратегія маніпуляції - це вербальний або невербальний вплив на людину з метою спонукати її до передачі інформації, вчинення дії або свідомої чи несвідомої зміни поведінки. При маніпулятивному вербальному впливі той, хто впливає, переслідує дві мети: схилити людину до виконання дії та інтерпретувати поточну комунікативну ситуацію певним чином для неї. Основна відмінність маніпулятивної комунікації полягає в тому, що, крім явного і відкритого мотиву, існує прихований мотив, або підтекст [45, с. 64].

Метою конвенційної комунікаційної стратегії є забезпечення комунікації між різними сегментами комунікаційного середовища та підтримання конвенції через консенсус. Під конвенцією в цьому сенсі розуміється така змістовна згода в межах певного сегмента або навіть цілого суспільства, яка дозволяє реалізувати практичні завдання, з одного боку, і трансформувати структуру комунікаційного середовища таким чином, щоб можна було відтворювати

конвенційний процес комунікації в майбутньому і протистояти маніпулятивним комунікаційним стратегіям, з іншого.

Стратегії презентації - це різноманітні засоби, за допомогою яких відбувається трансформація комунікативного простору та його представлення в комунікативному середовищі шляхом зміни структури цього середовища.

Комунікативний вплив усіх видів спрямований на різні рівні свідомості адресата: Знання (когнітивний рівень), ставлення (афективний рівень) та наміри (конативний рівень). Методи впливу також відрізняються для різних комунікативних стратегій: можна впливати на свідомість, аргументуючи раціонально (переконання), зачіпаючи емоційну сферу і викликаючи чуттєву реакцію або діяти на підсвідомість [58, с. 116].

Комунікативна тактика являє собою компонент стратегії, конкретний комунікативний крок, конкретний етап у процесі реалізації стратегії. Мовними одиницями тактики в межах стратегії є лексико-граматичні, синтаксичні та прагматичні частини тексту. Інструментом тактики слугує так званий комунікативний крок, який може бути загальним або специфічним для певної стратегії. Вибір певних тактик є варіативним і динамічним, вони можуть змінюватися в процесі комунікації залежно від мети мовця та його комунікативної стратегії. Найбільшого успіху досягає той комунікант, який використовує цілий комплекс тактик, кожна з яких містить кілька фраз. Комунікативні тактики відносяться не до комунікативної мети, а до серії окремих комунікативних намірів. Різні комунікативні тактики формують комунікативну стратегію мовця як когнітивну і цілеспрямовану послідовність його мовленнєвих дій, скерованих на досягнення спільної комунікативної мети. Комунікативна стратегія мовця полягає у синтезі комунікативної здатності, а її обов'язковим компонентом є також соціально-національно-культурний компонент, який виявляється у дотриманні конкретних соціальних, національно-культурних правил спілкування.

Комунікативний намір - це тактичний хід для досягнення відповідної комунікативної мети [58]. Також можуть використовуватися невербальні елементи комунікації. Іntenція і мета можуть бути різними, але в кінцевому підсумку інтенція сприяє реалізації спільної мети як частини стратегії. Мовець ставить комунікативну мету, визначає бажані наслідки реалізації цієї мети і розробляє відповідну комунікативну стратегію, яка трансформується в комунікативну тактику, що складається з комунікативних намірів і збагачує комунікативний досвід мовця.

Комунікативний досвід (досвід взаємодії) - це сукупність уявлень про вдалі та невдалі комунікативні тактики, які призвели або не призвели до реалізації відповідних комунікативних стратегій [58, с. 114].

Кожен учасник виробляє власні комунікативні стратегії і тактики, виходячи з власних комунікативних цілей і намірів. У кожного свої засоби і способи досягнення цілей спілкування. Розвиток комунікативних подій може бути різним: від гармонії та кооперації, до дисгармонії та конфронтації.

Вербальна комунікація є впорядкованим явищем, в основі якого лежить планування мовленнєвих дій та вибір найкращого способу досягнення цілей комунікантів. Це дає підстави розглядати мовне спілкування як стратегічний процес, результатом якого є комунікативна стратегія. Комунікативний вплив мовця проявляється у спілкуванні через реалізацію відповідних комунікативних стратегій і тактик. Поняття «стратегія» походить від грецького strategos і в перекладі означає «мистецтво генерала», «мистецтво керувати армією» [64] або «мистецтво розгортання військ у бою» [68].

У лінгвістиці термін «стратегія» активно використовується з середини 1980-х років, але його визначення досі не має чіткого пояснення. Багато лінгвістів пов'язують стратегію з інтенціональними планами дискурсу, організацією мовленнєвих дій відповідно до планів і первинними намірами комунікатора. Враховуючи варіативність мовленнєвих актів у спілкуванні,

стратегії передбачають відбір мовних ресурсів та їх адаптацію до умов спілкування для ефективного впливу на реципієнта.

Лінгвокомунікативні дослідження є надзвичайно активними у вітчизняній науці останніх десятиліть.

У діалогічній взаємодії розрізняють стратегії залежно від того, як поводитися з комунікативним партнером:

а) кооперативна стратегія - сукупність мовленнєвих актів, за допомогою яких відправник досягає комунікативних цілей через співпрацю з адресатом;

б) некооперативна стратегія - сукупність мовленнєвих актів, за допомогою яких відправник досягає своєї стратегічної мети шляхом втручання в комунікацію з адресатом.

Якщо співрозмовники реалізують свої комунікативні наміри, зберігаючи при цьому баланс відносин (комунікативну рівновагу), це означає, що комунікація будується на основі кооперативної стратегії. Взаємодія комунікативних партнерів у цьому випадку характеризується підтвердженням взаємних рольових очікувань, швидким формуванням спільної картини ситуації та емпатією по відношенню один до одного. Розглянуто кооперативні стратегії ввічливості, щирості та довіри, інтимності, співпраці, компромісу та інші, які сприяють ефективному управлінню вербальною взаємодією та реалізують кооперативні стратегії за допомогою кооперативних тактик пропозиції, згоди, доручення, схвалення, компліменту тощо.

Якщо комунікативні цілі не досягаються і спілкування не сприяє вираженню позитивних якостей суб'єктів мовлення, комунікативна подія регулюється стратегіями конфронтації. У такому варіанті взаємодії не підтверджуються односторонні або взаємні рольові очікування, виникають розбіжності між партнерами в розумінні або оцінці ситуацій, виникає антипатія між ними. До конфронтаційних стратегій належать агресія, насильство, дифамація, підпорядкування, примус, викриття тощо, реалізація яких вносить

дискомфорт у ситуацію спілкування, створює мовленнєвий дискомфорт і конфлікт. Конфронтаційні стратегії пов'язані з конфронтаційними тактиками: погрозами, залякуванням, знущенням, висмикуванням, образами, провокаціями тощо.

У спілкуванні комуніканти часто вдаються до сумнівних тактик, які можуть бути як кооперативними, так і конфліктними, залежно від стратегії, в рамках якої вони використовуються. Перш за все, це тактика брехні. Вона виконує функцію кооперативної стратегії реалізації ввічливості, мета якої - не завдати болю партнеру, показати його в привабливому вигляді. Водночас ця тактика може бути конфліктною через використання її в рамках стратегій конфронтації, наприклад, стратегії дискредитації. До подвійних тактик відносяться тактики іронії, лестощів, підкупу, зауважень, прохань, змін та інших тем.

Поняття «комунікативна стратегія» та «комунікативна тактика» активно використовуються для вивчення комунікативних мовленнєвих актів у різних типах дискурсу з метою виявлення їх варіативності та ефективності. «Вони залежать від типу висловлювання, жанру мовлення, інтенційної структури конкретної теми висловлювання в конкретній ситуації. Вони вважаються помилковими, якщо не дають бажаних результатів спілкування» [66].

Метою кожної стратегії є зміна певного сегмента свідомості реципієнта в бажаному для реципієнта напрямку. Комунікаційні стратегії мають динамічний характер і вимагають швидкого реагування на ситуації. В їхній основі лежать вербальні та комунікативні навички. Середовищем їхньої реалізації є комунікаційний процес. Вони також мають певні маркування. На семантичному рівні такими засобами виступають кліше (όπως αναφέρεται στη (πηγή), σημειωτέον ότι, αναμένεται να, δεδομένου ότι; Είναι όλα γραμμένα, Ξέρεις ποιος είμαι εγώ, Πάντα πρέπει να σκέφτεσαι θετικά, Δεν υπάρχει δεν μπορώ, υπάρχει δεν θέλω), номінації учасників спілкування (ο ομόλογος του, οι εκπρόσωποι της

κυβέρνησης, οι διαδηλωτές), конотації слів (δριμύτατη κριτική), частки, повтори. Лексико-граматичними маркерами можуть бути відповідні модальні синтаксичні конструкції, фразеологічні речення, синтаксичні синоніми, транспозиції синтаксичних структур, синтаксичні стилістичні фігури (паралель, градієнт, анафора, клітика тощо). Прагматичними показниками стратегії є тип відповіді адресата, підтекст, мовленнєвий акт, структура комунікативної дії тощо.

Учасники мовленнєвої комунікації мають загальну мету досягти взаєморозуміння. Це один із основних принципів, відомий як принцип кооперації. На основі цього принципу американський учений П. Грайс вивів унікальні постулати комунікації, свого роду правила ефективного спілкування (максими П. Грайса) - кількості, якості, релевантності й способу вираження. Комунікативний намір адресат легко розпізнає за допомогою постулатів спілкування. Постулати спілкування мали пояснити, як саме «значення мовця» (тобто те, що мовець має на увазі) може включати щось більше, ніж буквально значення речення, як воно може відхилитися від буквального значення чи навіть бути протилежним йому [14].

У своїй теорії Грайс припускає, що чотири максими розмови підпорядковані цьому принципу співпраці:

1. Максима кількості

- Робіть свій внесок у розмову настільки інформативним, наскільки це необхідно для визнаної мети розмови.

- Не робіть свій внесок більш інформативним, ніж це необхідно для визнаної мети розмови.

2. Максима якості

- Намагайтеся робити внесок у розмову, який відповідає дійсності.

- Не кажіть нічого, що, на вашу думку, є неправдою.

- Не кажіть нічого, для чого у вас немає достатніх доказів.

3. Максима доречності

- Говоріть тільки доречні речі.

4. Максима модальності

- Уникайте двозначності.

- Уникайте двозначності.

- Уникайте непотрібної розтягнутості.

- Уникайте дезорганізації.

Згідно з Грайсом, партнери по спілкуванню роблять певні висновки, щоб підтримувати припущення або висновки співпраці. Грайс називає ці висновки розмовною імплікатурою. Це аспект значення мовного висловлювання, який не з'являється на поверхні висловлювання, а радше виражає припущення чи інсинуації мовця, які не можуть бути виведені з того, що сказано.

Класифікація мовленнєвих актів за Дж.Остіним [3]:

Жанр: вердиктив. Тип комунікативної ситуації: винесення вироку, оцінка, прогнозування.

Жанр: екзерситив. Тип комунікативної ситуації: здійснення влади чи впливу, наказ чи вимога, попередження, заборона, порада.

Жанр: комісив. Тип комунікативної ситуації: обіцянка, підтримка, присягнення, планування, прийняття поглядів.

Жанр: бехабітив. Тип комунікативної ситуації: пояснення, ведення дискусії, підтвердження, заперечення, опис, запитання, свідчення, інформування, нехутування.

Жанр: експозитив. Тип комунікативної ситуації: констатація, прогнозування.

1.2 Комунікативні дослідження стратегій у художньому дискурсі

Розуміння стратегій, що використовуються в художній комунікації, дає цінне уявлення про те, як митці передають значення, емоції та перспективи.

Художній дискурс охоплює широкий спектр медіа, включаючи візуальне мистецтво, літературу, музику, театр тощо [6]. Це форма комунікації, яка виходить за межі звичайної мови, покладаючись на символіку, метафору та абстракцію, щоб передати складні ідеї та викликати емоції. Митці використовують різні стратегії для ефективної комунікації в цьому унікальному комунікативному просторі.

Комунікативні дослідження у візуальному мистецтві відіграють ключову роль у розумінні того, як митці передають сенс, емоції та перспективи через свою творчість. Візуальне мистецтво, що охоплює різноманітні форми, такі як живопис, скульптура, фотографія та цифрове мистецтво, покладається на складні стратегії для ефективної комунікації [27].

Однією з фундаментальних комунікаційних стратегій у візуальному мистецтві є композиція. Митці ретельно розташовують елементи у своїй роботі, щоб створити візуальний наратив, який спрямовує глядацьку інтерпретацію. Композиція включає в себе міркування про баланс, пропорції та фокусні точки, що мають на меті провести погляд глядача через цілеспрямовану візуальну подорож [67]. Наприклад, розміщений у центрі об'єкт може означати важливість, тоді як асиметрія може викликати напругу або рух. Теорія кольору - ще один важливий аспект комунікації у візуальному мистецтві. Митці стратегічно підбирають кольори, щоб передати певні емоції чи повідомлення. Теплі кольори, такі як червоний і жовтий, можуть викликати пристрасність або енергію, тоді як холодні кольори, такі як синій і зелений, можуть створити відчуття спокою або меланхолії [67]. Символізм - це потужна комунікативна стратегія, яку використовують художники, щоб наповнити свої роботи

глибшим змістом. Предмети, фігури або кольори можуть мати символічне значення, сприяючи створенню більш насиченого наративу. Наприклад, троянда може символізувати любов або красу, а її включення в картину може передати складний емоційний пейзаж.

Також митці черпають натхнення з різних джерел, зокрема з літератури, музики та культурних символів, щоб створювати інноваційні роботи, які спонукають до роздумів. Таке перехресне запилення ідей збагачує художнє вираження і вводить нові комунікативні виміри. Ефективна комунікація у візуальному мистецтві також враховує ширший контекст художнього дискурсу. Дослідники аналізують, як твори мистецтва взаємодіють з культурним, соціальним і політичним контекстами, впливаючи на інтерпретацію аудиторії. Розуміння контексту дозволяє митцям адаптувати свої повідомлення, забезпечуючи актуальність та резонанс з різними аудиторіями.

Літературні твори, включаючи романи, вірші та п'єси, є багатими джерелами для комунікативних досліджень. Автори використовують наративні структури, символіку та літературні прийоми для передачі своїх повідомлень. Вибір точки зору, наративного голосу та використання метафор - все це стратегічні рішення, які формують передачу тем та емоцій.

Дослідження комунікації в музиці - це захопливе вивчення того, як митці передають емоції, історії та культурні нюанси за допомогою універсальної мови звуку. Музика, як форма невербальної комунікації, спирається на безліч стратегій, щоб викликати певні реакції в аудиторії. В основі музичної комунікації лежить мелодія - послідовність звуків, що утворюють музичну лінію. Мелодії ретельно розробляються, щоб передати настрій, тон і розповідь у музичному творі. Дослідники аналізують мелодичні структури композицій, щоб зрозуміти, як митці використовують звуковисотні патерни, інтервали та фразування для передачі певних емоцій. Наприклад, висхідна мелодія може означати оптимізм, а низхідна - меланхолію. Ритм, закономірність звуків і тиші

в музиці, є потужним комунікативним інструментом. Дослідники вивчають ритмічні елементи, такі як темп, метр і синкопи, щоб розгадати емоційний вплив музичного твору.

У музиці з вокалом текст відіграє центральну роль у передачі повідомлень і наративів. Дослідження комунікації в музиці часто включає аналіз ліричного змісту, вивчення тем, метафор і засобів розповіді. Автори пісень використовують слова для вираження складних емоцій, соціальних коментарів або особистого досвіду. Музика глибоко вкорінена в культурному контексті [36], а комунікаційні дослідження вивчають, як різні музичні стилі та жанри відображають культурну ідентичність. Дослідники аналізують історичне та соціально-політичне підґрунтя музичних течій, щоб зрозуміти, як митці використовують своє ремесло для передачі спільного досвіду та цінностей. Наприклад, жанр блюзу виник як форма самовираження афроамериканців, надаючи митцям платформу для розповіді про боротьбу та стійкість їхньої спільноти.

Театр - це унікальна і динамічна форма комунікації, яка оживляє історії завдяки поєднанню різних мистецьких елементів. Комунікаційні дослідження в театрі заглиблюються у стратегії, які використовують драматурги, режисери, актори та дизайнери для ефективної передачі наративів, емоцій та суспільних коментарів. В основі досліджень театральної комунікації лежить аналіз сценарію. Драматурги використовують діалоги, монологи та підтекст, щоб передати мотивацію, конфлікти та стосунки персонажів. Дослідники ретельно вивчають текстові нюанси, досліджуючи вибір мови, драматичну структуру та тематичні елементи. Театр - це мистецтво простору і руху, і режисери використовують просторові зв'язки, блокування та сценографію, щоб передати зміст. Наприклад, фізична відстань між персонажами може символізувати емоційну дистанцію або близькість. Розташування акторів на сцені та їхні рухи сприяють невербальній комунікації, яка покращує розуміння глядачами

нарративу. Актори слугують каналами комунікації, втілюючи образи і створюючи вистави, які знаходять відгук у глядачів. Візуальні та естетичні елементи театру відіграють ключову роль у передачі повідомлень та покращенні загального комунікаційного досвіду - освітлення, костюми, декорації та мультимедійні елементи сприяють візуальному нарративу.

На відміну від інших видів мистецтва, театр залучає живу аудиторію, що робить залучення аудиторії ключовим питанням комунікаційних досліджень. Театр культивує унікальні стосунки між виконавцями та глядачами. Безпосередність живої вистави уможлиблює інтерактивну комунікацію, де реакції глядачів, такі як сміх чи мовчання, стають невід'ємними компонентами театрального досвіду. Цикл зворотного зв'язку між акторами та глядачами впливає на енергетику та динаміку вистави. Багато театральних творів слугують платформою для соціально-політичного коментування, звертаючись до сучасних проблем і викликаючи критичні дискусії. Комунікативні дослідження вивчають, як драматурги використовують театр як засіб для соціального дискурсу. Через алегорію, сатиру чи пряму репрезентацію театр передає повідомлення, які спонукають до роздумів та діалогу між глядачами, сприяючи суспільній обізнаності та змінам у суспільстві.

Одним із цікавих аспектів комунікативних досліджень у мистецькому дискурсі є міждисциплінарний характер стратегій [18]. Митці часто запозичують стратегії з одного середовища і застосовують їх в іншому для створення інноваційних та цікавих робіт.

Важливим компонентом комунікативних досліджень у мистецькому дискурсі є вивчення того, як митці взаємодіють зі своєю аудиторією. Створюючи свої повідомлення, митці враховують культурний контекст, суспільні норми та емоційні реакції своєї аудиторії. Здатність викликати бажану емоційну чи інтелектуальну реакцію є свідченням ефективності їхніх комунікативних стратегій.

1.3 Особливості реалізації комунікативної стратегії кооперації

Кооперація розуміється тут у сенсі поняття «кооперативності», яке розробили Selting/Couper-Kuhlen [26], Selting [25] та Kallmeyer/Schütze [17] в контексті так званої розмовної риторики та інтерактивної лінгвістики. Kallmeyer/Schütze [17, с. 9] пов'язують поняття кооперативності з її практичною релевантністю в комунікації та з «умовами можливості комунікації», які забезпечуються тим, що учасники інтеракції передусім «здатні підтримувати сформульовані Альфредом Шютцем ідеалізації соціальності - взаємозамінність точок зору і конгруентність систем релевантності» [24, с. 75]. Kallmeyer/Schütze так описують роль кооперативності в організації розмови: «Концепція кооперативності узагальнює деякі очікування учасників комунікації, які лежать в основі кожної комунікативної ситуації, а не лише ідеальної ситуації. Якщо очікування учасників щодо комунікації не виправдовуються, у взаємодії виникають комунікативні конфлікти» [17].

Неконфронтаційні або кооперативні стратегії передбачають досягнення мовцем власної мети за умови, що інтереси обох сторін, які беруть участь у комунікації, збалансовані. Такі стратегії протиставляються конфронтаційним стратегіям, оскільки спрямовані на пошук компромісу і характеризуються використанням інших прийомів і тактик. У таких актах комунікації інтеракції створюються з очікуванням відповідної реакції з боку ініціатора діалогу, що дає можливість враховувати думку співрозмовника на задану тему, і це полегшує весь процес взаємодії.

Спілкування підпорядковується досить чітким нормам, є організованим і структурованим, адже говоріння є одним із видів цілеспрямованої та раціональної поведінки. Імплицитні смисли висловлювань можуть бути інтерпретовані в контексті перебігу процесу комунікації та за умови дотримання її загальних норм. Комунікація - це не лише мовна поведінка. Це

спільна дія, спільна взаємодія з єдиною метою: порозуміння. Згідно з теорією Грайса [14], комунікація може відбутися лише тоді, коли учасники спілкування мають хоча б мінімальну зацікавленість у спільній розмові. Цей тип співпраці контролюється не зовні, а самими комунікантами.

Кооперативні тактики дозволяють проявити ініціативу обом співрозмовникам, учасники сприяють один одному в досягненні цілей, обмінюються інформацією для спільного і партнерського вирішення проблеми [60, с. 96].

Кооперативна комунікативна поведінка проявляється як результат реалізації у висловлюваннях персонажів стратегії кооперації, що враховує потреби обох співрозмовників [56].

У реальній повсякденній взаємодії принцип кооперації не завжди дотримується, тобто учасники по спілкуванню використовують у розмові певні мовні чи немовні засоби, які порушують «максими розмови», визначені Грайсом [14], та «основні правила» комунікації. Це призводить або до комунікативних непорозумінь, або до комунікативних конфліктів, які іноді мають поверхневий характер і можуть бути легко вирішені, але іноді виявляють більш глибокі розбіжності в поглядах і стратегіях учасників по комунікації, що в екстремальних випадках може призвести до розриву комунікації.

1.4 Особливості реалізації комунікативної стратегії конфлікту

Визначення комунікативних конфліктів становить певну складність, оскільки конфлікти аналізуються різними науковими дисциплінами, такими як соціологія, психологія та лінгвістика. У літературі вони також розглядаються з двох глобальних точок зору, а саме, з одного боку, як можливі ситуації, причини, мотиви чи цілі, що спричиняють їх виникнення, а з іншого боку, як можливості управління ними та їх вирішення. Соціологи та психологи (Fieler [12], Thimm/Kruse [31]) визначають конфлікт як ситуацію, в якій відбуваються порушення комунікації або розбіжності між принаймні двома учасниками діалогу з приводу якогось питання чи теми.

У лінгвістиці та етнометодологічно орієнтованому аналізі розмови (Kallmeyer/Schmitt [16], Schank/Schwitalla [23], Spiegel [28]) визначення терміну «конфлікт» ґрунтується або на реляційному аспекті висловлювання, або розглядаються порушення правил кооперативності (Arielli [2], Fiehler [12]). Існує низка досліджень, які аналізують роль емоцій у конфліктних розмовах (Spiegel [28], Fries [13], Fieler [12]).

Конфронтаційні стратегії спрямовані на створення та підтримання конфліктних ситуацій. Ці стратегії спрямовані на те, щоб комунікатор досягав власних цілей за рахунок активних і незалежних дій і не зважав на інтереси партнера по комунікації. Найчастіше ця стратегія представлена у формі дискредитації та погроз. При цьому агресія передбачає демонстрацію вкрай негативного ставлення до співрозмовника як реакцію на його попередні дії, а інвокація - контроль над поведінкою або думкою співрозмовника. Загалом конфронтаційні стратегії використовуються в ситуаціях, коли мовець свідомо вступає в конфлікт, що від самого початку передбачено планом комунікативного акту.

Мовленнєві дії в потенційно конфронтаційних ситуаціях (таких, як ми вважаємо ситуаціями критики та спротиву) є індивідуальними, характерними для певної мовленнєвої особистості та можуть бути способом її кращого розуміння [71].

Існує цікава класифікація, що базується на різних моделях поведінки в конфліктних ситуаціях. Дослідники використовували два параметри для аналізу комунікативної поведінки: асертивність (намагання комуніканта відстоювати власні інтереси) та кооперацію (здатність комуніканта відстоювати інтереси партнера) [20].

Конфлікти супроводжуються негативним емоційним фоном – агресією, неприязню, ненавистю, ворожістю тощо [53, с. 104]. Різновидами конфліктної мовленнєвої ситуації є суперечка, сперечання, лайка, сварка, бійка тощо [70, с. 339]. Стратегії реалізуються мовленнєвими тактиками заперечення, протиставлення, уникнення, перебивання, мотивування незгоди, емоційного впливу тощо [46].

Зазвичай у розмовах учасники діалогу використовують мовні вирази, які можуть порушувати максими ввічливості (наприклад, максими такту і згоди). Такі некооперативні стратегії виражаються у взаємодії через різні типи мовленнєвих актів: запитання (наприклад: Ви не розумієте, про що я питаю? Δεν καταλαβαίνετε αυτό που σας ρωτάω;), перебивання або метакомунікативне висловлювання чи директиву (наприклад: Будь ласка, дайте мені закінчити!). Некооперативна розмовна поведінка може бути виражена як явно, так і неявно в усному спілкуванні. Неявні конфліктні ситуації виникають через висловлювання, в яких є різниця між буквальним значенням і передбачуваним повідомленням, наприклад, коли в розмові трапляються натяки, інсинуації, непорозуміння та іронічні висловлювання.

Конфліктна ситуація зазвичай виникає тоді, коли виникає протиріччя між очікуваннями партнера по взаємодії та реалізацією поточного плану дій або

комунікаційної стратегії чи її складових. Таке протиріччя може спричинити комунікаційну проблему або непорозуміння, яке має локальний чи глобальний характер [25]. На відміну від конфліктного діалогу, суперечка є емоційно зарядженою формою вирішення конфлікту.

Однією з «позитивних функцій конфлікту є зняття напруги між комунікантами, забезпечення вільного виходу почуттів ворожнечі та підтримка взаємин» [57].

Конфліктні розмови проявляються на трьох рівнях: на поверхневому рівні взаємодії, на рівні конституюванні дії, які демонструють вербальні та невербальні висловлювання та дії, а також на імпліцитному рівні мотивації, який включає стратегії, припущення (мотиви) та наміри, що лежать в основі поведінки інтерактантів.

На поверхневому рівні взаємодії розглядаються певні поведінкові патерни, з одного боку, і мовні та жестикуляційні засоби вираження, такі як експресивна або пейоративна лексика, емоційний порядок слів та інтонація, агресивні жести та метакомунікативні розмовні сигнали, з іншого боку. Наприклад, пряма і конфронтаційна заява на кшталт: «Ваші дії є неприйнятними, і я категорично відмовляюся співпрацювати» є прикладом поверхневої стратегії конфлікту, яка чітко виражає незгоду і несхвалення.

На рівні конституювання дій учасники реалізують різні моделі дій, які репрезентують певні зразки звичної або незвичної поведінки. Порушення ідеально-типових моделей поведінки часто можна спостерігати в конфліктних дискусіях. Співрозмовники поведуться не так, як очікувалося, і, таким чином, демонструють некооперативну поведінку в розмові. Перебивання, асертивні висловлювання та метакомунікативні директиви є поширеними складовими дій у конфліктній комунікації. Прикладом може бути людина, яка наполягає: «Мені потрібно, щоб ти вислухав мене. Це важливо, і я розраховую на повну увагу».

На мотиваційному рівні розмови можна описати в термінах когнітивних процесів продукування та сприйняття мови, а також намірів інтерактантів. На цьому рівні представлені певні ментальні концептуальні структури, які стосуються стратегій і намірів, мотивів і концептуальних структур, а також очікувань учасників спілкування, на яких базується взаємодія. Ці структури стосуються ментальних процесів продукування та сприйняття мови в розмові. Наприклад, протиріччя в мотивах може виникнути, коли один учасник шукає компромісу, а інший прагне домінування, створюючи конфліктну динаміку комунікації.

1.5 Реалізація кооперації та конфліктності в грецькому лінгвокультурному просторі

Комунікативні стратегії відіграють ключову роль у формуванні динаміки взаємодій у грецькому мовному та культурному просторі. Кооперативність, глибоко вкорінена в грецькому культурному етосі, знаходить своє вираження в різних мовних засобах. Ввічливість, фундаментальний аспект кооперативного спілкування, відображається у використанні почесних назв, шанобливих форм звертання та висловлення подяки. Грецька мова робить значний акцент на спільному досвіді та вираженні емпатії, зміцнюючи почуття спільноти та співпраці.

Грецький мовний простір заохочує до кооперативного спілкування в різних соціальних контекстах. Наприклад, у сімейному спілкуванні використання інклюзивних займенників і родинних термінів сприяє почуттю єдності та спільної ідентичності. Аналогічно, у професійному середовищі стратегії співпраці передбачають чітке і лаконічне спілкування, підкреслюючи співпрацю і взаєморозуміння.

Натомість у грецькому мовно-культурному просторі також спостерігається реалізація конфліктних комунікативних стратегій, особливо в ситуаціях незгоди чи суперечки. Прямолінійність у висловлюваннях, характерна риса грецької комунікації, іноді може призводити до конфронтації. Використання сильної, напористої мови може використовуватися для вираження незгоди або захисту своєї позиції, демонструючи конфліктну сторону спілкування.

Вираження незгоди часто супроводжується риторичними прийомами та переконливою мовою, що відображає культурну цінність аргументації та дебатів. Цей конфліктний стиль спілкування глибоко вкорінений в історичних і

філософських традиціях Греції, де діалог і дискурс займають центральне місце в інтелектуальному та політичному житті.

Цікавим фактом є те, що у грецькому лінгвокультурному середовищі є окреме місце для прізвиськ інших народів світу. Наприклад: «...у греків є збірне поняття *coutofragi* (*κουτοφράγκοι*), що означає дурні франки або дурні західноєвропейці, що стосується всього Заходу, турки - *boudaladas*, тобто товсті й дурні, або ж *apisti* - невірні, італійці - ні на що не придатні макаронники, французи - залежно від статі - або жиголо, або кокотки, або ж хитромудрі дипломати, що зовсім не є компліментом, німці - трудоголіки, ірландці - алкоголіки, шотландці скупі, євреї - теж скупі, але зате вміють відмінно торгуватися...» [71].

На реалізацію кооперативних і конфліктних комунікативних стратегій у грецькому лінгвістичному просторі також впливають культурні нюанси та контекстуальні чинники. У контекстах, де підтримка гармонії є першочерговим завданням, мовці можуть використовувати евфемізми або непрямую мову, щоб передати делікатну інформацію. І навпаки, в ситуаціях, де цінується напористість, прямота і відвертість стають визначними рисами комунікації. Роль невербальної комунікації однаково важлива як у кооперативних, так і в конфліктних стратегіях. Жести, міміка і мова тіла сприяють загальному комунікативному наміру, слугуючи додатковими шарами, які доповнюють або суперечать вербальним висловлюванням. Мовчання, наприклад, може означати згоду або незгоду, залежно від культурного контексту.

Грецький мовно-культурний простір демонструє динамічну взаємодію між кооперативними та конфліктними комунікативними стратегіями, що відображає складну природу людської взаємодії. Мова слугує універсальним інструментом, пристосовуючись до культурних норм, історичної спадщини та сучасних впливів. Розуміння реалізації цих стратегій має вирішальне значення для того, щоб орієнтуватися в тонкощах комунікації в різноманітному і

культурно багатому контексті Греції. Оскільки мовний ландшафт продовжує розвиватися, вивчення комунікативних стратегій залишається важливим для сприяння ефективному діалогу та збереження унікальних комунікативних традицій грецького народу.

Висновки до розділу 1

У цьому розділі ми визначили, що комунікація – це не просто обмін інформацією, а складна взаємодія, на яку впливають різноманітні фактори, зокрема культурні нюанси та історична спадщина. Також визначилися з поняттями «комунікативна стратегія» та «комунікативна тактика». Комплексне вивчення комунікаційних стратегій охоплює усне та письмове мовлення, рецептивну та продуктивну діяльність, а також використання різноманітних ресурсів, включаючи зовнішні інструменти та посередництво.

Ми дослідили зв'язок між комунікативними стратегіями та тактиками в мовному дискурсі. Визначили комунікативну тактику як конкретні кроки або етапи в реалізації стратегії, де такі мовні одиниці, як лексико-граматичні, синтаксичні та прагматичні елементи, відіграють вирішальну роль. Вибір тактики є динамічним і варіативним, адаптується до цілей і стратегії оратора протягом усього процесу спілкування.

Було визначено відмінність між кооперативною та конфліктною стратегіями спілкування, ми обґрунтували те, як мовці використовують різні мовні засоби для забезпечення успішної міжособистісної комунікації.

Дослідили кооперативність як розвинену в розмовній риторичі та інтерактивній лінгвістиці, наголошуючи на її практичній значущості в спілкуванні. Концепція кооперації пов'язана з умовами, що сприяють спілкуванню, такими як взаємозамінність точок зору та конгруентність систем релевантності.

Конфронтаційна стратегія спрямована на створення та підтримку конфліктів, яка наголошується у її проявах у дискредитації, погрозах, агресії та викликах. Конфліктні розмови розглядаються на різних рівнях, включаючи поверхневу взаємодію, складові дії та мотиваційні аспекти, залучаючи когнітивні процеси, наміри та мотиви, що лежать в основі поведінки учасників.

Також ми розглянули стратегії, що використовуються в художній комунікації. Художній дискурс охоплює широкий спектр медіа, включаючи візуальне мистецтво, літературу, музику, театр тощо. Митці використовують різні стратегії для ефективної комунікації в цьому унікальному комунікативному просторі.

Ми підкреслили динамічну взаємодію між кооперативними та конфліктними комунікативними стратегіями в грецькому мовному та культурному просторі, наголошуючи на важливості розуміння цієї динаміки для ефективної комунікації в цьому багатому культурною контексті. Також розглянули типові етнічно марковані риси комунікативної поведінки мовців у новогрецькому комунікативному просторі.

РОЗДІЛ 2. КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ГОЛОВНИХ ГЕРОЇВ РОМАНУ

2.1 Структура роману А. Зеї: семантичний, текстологічний комунікативний аспекти

Роман Алкі Зеї «Наречена Ахіллеса» («Н αρραβωνιαστικιά του Αχιλλέα»), написаний у 1987 році, заглиблюється в різні тогочасні проблеми Греції, зокрема заторкає тему політичної імміграції. Оповідь переплітається з античною міфологією, проводячи паралелі з такими п'єсами, як «Іфігенія в Тавриді», де міф про дівчину, перенесену богинею Артемідією до Тавриди, переосмислюється не лише як необхідність збереження любові до батьківщини, а й як подорож додому. З іншого боку, ім'я головної героїні підказує, що цей архетипний сюжет є паралеллю до центрального наративу давньогрецької традиції – міфу про Троянську війну.

Роман є важливою віхою у післявоєнній грецькій політичній літературі, оскільки зміщує фокус оповіді на боротьбу особистості за самовизначення всупереч навколишньому тиску, в основі якого лежить становлення тоталітарних ідеологій, які змушують людину повністю підкорити свою особистість спільній справі. Ця нова перспектива також передбачає цікаву рецепцію міфу про Ахіллеса, який автор деконструє та реконструє у мовчазному діалозі з "Іліадою" та її героїчними моделями.

Головна героїня, дружина Ахіллеса, жінка середнього віку, яка розповідає про своє життя від Другої світової війни до років режиму «полковників», проєктує на свою драматичну постать категорії статі, віку та класу, створюючи таким чином матрицю нових критеріїв аналізу політичної та соціальної ситуації за допомогою літературного тексту.

Дія роману охоплює 30 років (1940-1970 рр.) - життя автобіографічного персонажа Алкі Зеї, головної героїні Елені, і політичний ландшафт повоєнної Греції - Другу світову війну, італійську та німецьку окупацію, грецький Опір, подальшу громадянську війну і семирічну диктатуру Чорних полковників.

Алкі Зеї пише про переможену Дафну - Елені, яка, по суті, розповідає про емоційні коливання цілого переможеного покоління. Надії розбиті, ідеали зруйновані, віра похитнулася, і залишилося лише відчуття незахищеності, невпевненості та скорботи, скорботи за війною яка славно закінчилася для переможців і переможених. Авторка знову використовує символіку імен, адже Дафна є трагічною героїнею, яка теж стала жертвою любові.

Але Зеї не прагне дати повну картину цього бурхливого періоду, а радше використовує його як загальний контекст, фон, на якому розвиваються людські стосунки. Одночасно людські стосунки стають наслідком процесі в межах цього контексту. У творі йдеться про арешти, тортури, ув'язнення, заслання, суди, розстріли. Розповідається про духовного батька лівих, Сталіна, про викриття його злочинів, десталінізацію країни, про його смерть. І суть роману полягає в тому, щоб відчувався вплив усіх цих історико-політичних подій на життя людей того часу. Як, з одного боку, під загрозою опиняється саме їхнє людське існування, а з іншого - як вони зазнають емоційного та психологічного потрясіння. Іншими словами, як війна та соціальні катаклізми вплинули на їхню фізичну свободу, з одного боку, і на їхню внутрішню психологічну свободу, з іншого [35].

Головна героїня роману, Дафна, перебуває в Парижі у травні 1968 року разом з колишніми колегами (тобто членами лівої організації) і працює в масовці у фільмі, який знімають у поїзді. Звідси й назва фільму – «Потяг жаху». Але синонімом цього слова є те, що потяг жаху принесе Дафні спогади про потяги, які визначили її власне життя, і таким чином вона почне згадувати минуле і намагатиметься повернутись до старого, але не забутого. У

теперішньому часі історії Дафна, дівчинка-підліток, на запрошення Паноса (однокласника і друга), піде до пральні, щоб зустрітися з ним. Шістнадцятирічна Дафна вирішує, що настав час спробувати свій перший поцілунок. Але натомість Панос пропонує їй приєднатися до лівої організації. З цього моменту для Дафни все зміниться. Перш за все, зміниться її ідентичність. Дафна стане Елені, і з цим конспіративним ім'ям вона піде далі. Але найважливішою віхою в її житті стане зустріч з Ахіллесом, лідером лівої партії. В якийсь момент він представить її як свою наречену, і з цього моменту почнеться їхній роман.

Елені ув'язнять через її стосунки з Ахіллесом, але незабаром вона вийде на волю і вирішить розпочати власну одіссею, щоб дістатися до свого коханого. Вона пройде через Рим, вступить у тимчасовий любовний зв'язок з Жан-Полем, молодим художником. Потім вона поїде до Парижа, а звідти до Ташкента і Москви. Вона опиниться у «знайомих» обіймах Ахіллеса, але відчуватиме себе чужою для нього, адже ця бурхлива подорож призвела до переоцінки її пріоритетів і сприяла переосмисленню її життєвих поглядів. Дитина, яка народиться (плід його «любові»), не зможе знову з'єднати їх. Це минуле, до якого Елені постійно повертається. Наративне теперішнє - це також кінець роману. Натякається, що Ахіллеса (заарештованого) стратять, а Елені проведе решту життя зі старим другом і колегою Євгенієм, з яким у неї завжди були особливі стосунки, і якби не Ахіллес, як зізнається сам Євгеній, він би висловив їй свої почуття ще з юних років.

Слід зазначити, що ці два наративи роману відрізняються вказівками (як сценічні вказівки) «зупинити мотор» і «поїзд жаху», коли оповідач звертається до сьогодення та минулого відповідно. При цьому оповідання від третьої особи використовується для актуального часу оповіді, а від першої особи – це її минуле. Реальні події ніби показані з чийогось погляду, тоді як спогади – світ внутрішнього Я. Вибір оповіді свідчить про ставлення нашої героїні до

теперішнього і минулого. Таким чином, складається враження, що Елені дистанціюється від теперішнього і минулого. Вона дистанціюється від теперішнього і дивиться на себе не зсередини, а ззовні, ніби відвертається від своєї теперішньої ситуації. Наратив Елені відображає складну взаємодію між теперішнім і минулим. Структурний вибір підкреслює її зв'язок із минулим і труднощі, з якими вона стикається, намагаючись звільнитися від ситуацій, що продовжують впливати на неї.

Як і в кільцевій композиції, роман починається і закінчується тим, що Елені затаврували як «наречену Ахіллеса» - титул, який контролює її життя і приховує її справжню особистість. Ця ж тема проходить через усю оповідь у постійному повторенні фрази «наречена Ахіллеса», що нагадує про конфлікт між двома її ідентичностями.

Імена Дафна та Елені відіграють у романі важливу роль. Дафна, справжнє (і єдине) ім'я Елені до того, як вона приєдналася до опору, має романтичні конотації класичної Греції та відтінки смутку; подібно до коханої німфи Аполлона, яка, рятуючись від пристрасті бога, перетворилася на лаврове дерево, молода Дафна зазнає раптового і насильницького перетворення на Елені, щойно її торкається любов Ахіллеса. Елені перебирає на себе публічний образ Дафни через зв'язок останньої з Ахіллом та його славу. Головна героїня, відчуваючи серйозну втрату своєї справжньої ідентичності, дарує своє справжнє ім'я доньці, яку в романі називають Дафнулою (маленька Дафна).

Ім'я Елені нерозривно пов'язане з титулом «нареченої Ахіллеса», що змушує Дафну повільно задихатися і врешті-решт піддатися вимушеній метаморфозі. Дафна - менш поширене ім'я, ніж Елені, і тому воно несе в собі певну індивідуальність, яка привертає позитивну увагу, навіть захоплення. Хоча ім'я Елені було запропоновано Паносом як псевдонім з метою безпеки через те, що воно було поширеним, ми не можемо ігнорувати його міфологічний зв'язок з Ахіллом. Будь то Єлена Спартанська чи Єлена

Троянська, ім'я належить могутній міфічній фігурі легендарної краси та сексуальності [35].

Хоча читача попереджають, що Ахіллес - не справжнє ім'я персонажа, в романі Ахіллес не згадується під жодним іншим ім'ям. Таким чином, Ахіллес не розкривається у своїй приватній ідентичності ні дружині, ні читачеві, але залишається захопленим революціонером у всіх сферах свого життя. Конотації, які має слово Ахіллес у романі, безпосередньо відсилають нас до усталеного образу героя в літературній традиції, починаючи з Гомера; ми маємо всі підстави вважати, що саме тому Елені вважає, що ім'я Ахіллес ідеально підходить для її хороброго нареченого. Ахіллес уособлює ідеал героя-воїна в давньогрецькій думці, уявлення, яке не змінилося з часів античності. Авторка, однак, інвертує виражений символізм імені Ахіллес, щоб посіяти сумніви і непевність у, здавалося б, непорушній моделі героїзму, яку уособлює її персонаж.

Ідея партизанського капітана Ахіллеса, названого на честь великого гомерівського героя, поєднує в собі кілька аспектів наративу: вона викликає неабиякий трепет у внутрішньої аудиторії роману, для якої Ахіллес, безперечно, є героєм війни; вона дозволяє оповідним голосам автора та Елені розібрати блискучі обладунки Ахіллеса і зазирнути всередину порожньої оболонки без зайвої іронії; він грає з атрибутами гомерівського прототипу, посилаючи меседжі глибокої критики або навіть зіставлення з «м'якшими» героїчними моделями, такими як Одиссей; і, нарешті, він створює ідеальну пастку для бідолашної Елені, яка бачить себе у віртуальній вічній опіці престижного титулу «наречена Ахіллеса» [8].

Всезнаючий оповідач, який веде нас через життя Елені в Парижі в шістдесятих роках, і її власний голос, що нагадує про події тридцятирічної давнини, об'єднані в оповіді, яка позначає колективну історію як тло для особистої. Таким чином, Елені майже нічого не говорить про основні історичні

події, якщо тільки вони не слугують сценою для драми людських стосунків. Їхній роман і шлюб, що відбуваються за надзвичайних обставин, які майже не залишають місця для справжнього зв'язку та особистої насолоди, поспішне завершення їхнього кохання та емоційний розрив, який воно спричинило, і, найбільше, майже нарцисична стурбованість Ахіллеса стандартами партійної етики, придатними для лідера його калібру, диктують тон оповіді і претендують на центральне місце в сюжеті. У рамках автобіографічного фокусу своєї історичної розповіді Елені відтворює сцени свого життя з вражаючою точністю і під власним кутом зору.

Також Алкі Зей майстерно дозволяє жіночому голосу втілювати емоції в об'єктах, особливо в одязі, який вона використовує для зв'язку між сценами та максимізації театрального потенціалу спогадів Елені. Так, найкрасивіші та найбажаніші подарунки Елені отримує від Серьожі, якого вона вважає «найдорожчим другом свого серця». Елегантна шкіряна куртка, яку Серьожа дарує їй на день народження в Афінах, водонепроникні бордові чоботи, які він надсилає їй разом з Надією, і важка шуба, яку його дружина люб'язно передає їй, є потужними символами їхньої взаємної прихильності та вірності. Подарунки також вказують, особливо коли вони потрапляють до Елені в часи скрути і відчаю, на те, що Серьожа завжди поруч, чудодійне джерело невичерпної щедрості і любові. Її мати, Ліза, також займає особливе місце в колекції особистих речей Елені завдяки її материнській турботі про зовнішній вигляд доньки в поєднанні з унікальним талантом в області моди і стилю.

Жіночий наративний голос переглядає ролі матері та доньки у повсякденних, звичних сценах, що обертаються навколо внутрішніх ландшафтів комфорту і краси та їхніх протилежностей: наприклад, погано сидяча сіра мереживна вечірня сукня, яку Елені позичає у матері для своєї першої таємної місії після звільнення з в'язниці, стає метафорою її тепер уже невідповідної ролі підпільного зв'язкового.

Елені часто описує своє власне одісейське бачення світу з особливим акцентом на морі як ключовому елементі грецького ландшафту. Близна афінського пейзажу домінує у візуальних спогадах Елені про її повернення додому. Занурюючись у яскраве світло Аттики, вона спочатку визначає джерело яскравості в негативних термінах, ніби розвіюючи будь-які хибні уявлення про походження світла. Її позиція явно захисна, спрямована на те, щоб відповісти на естетику засніженого ландшафту, до якого вона була змушена звикнути в Радянському Союзі. Вона також заперечує своє попереднє хибне враження про те, що Ташкент знаходиться біля моря, в оточенні степу, подібного до моря.

Для конструювання образу емігранта Елені запозичує елементи з міфу про Одиссея, його мандрівки по морю та антагонізм з Посейдоном, а також з історичної розповіді про Александра Македонського. Обидва джерела дають їй елліноцентричний погляд на лімінальну просторовість, заснований на давньогрецьких уявленнях про героя, який мандрує на край світу в пошуках самопізнання і повертається додому, щоб бути реінтегрованим у свою спільноту після низки складних випробувань. Її мандри роблять її героїнею, багатостраждальною мандрівницею, яка прагне відчуття глибинне відчуття просторової приналежності навіть під час пошуку нової батьківщини, обраної суто за політичною ідеологією. Водночас, її тривала відсутність допомагає їй сформулювати власне відчуття еллінськості через любов до ландшафту, мови та сім'ї в Греції.

Амбівалентність і невизначеність Елені, з одного боку, і з іншого боку, стигматизація Ахіллеса, ситуації, які посилюються в драматичних рамках громадянської війни, позбавляють героїв, як було показано вище, їхньої ідентичності. Однак суттєвою відмінністю в їхньому екзистенційному глухому куті є те, що для Елені ми можемо навести докази її справжнього «я». Елені

була відчужена від свого «я», але не втратила його повністю. Ахіллес же виглядає так, ніби не має минулого, ніби не існує поза контекстом партії.

З розвитком подій роману стає очевидним, що втручання ідеології в особисте життя Елені має жахливі наслідки для її емоційного благополуччя. Більше того, суперництво між ідеологією та ідентичністю включає в себе порівняння невдалої сексуальності з невдалою революцією. Боротьба Елені і подальша неспроможність встановити емоційний/сексуальний зв'язок з ідеальним чоловіком відповідає політичній поразці їхнього покоління комуністів. Дві хвили скорботи, одна особиста, інша колективна, живуть у думках Елені і безжально мучать її, але не можуть заглушити її голос, голос сорокаоднорічної жінки, яка чекає від історії дозволу на те, щоб зібрати своє життя до купи. У цьому процесі пам'ять Елені відтворює сцену за сценою зйомки фільму, в якому вона є головною героїнею, використовуючи драматичні прийоми, що дозволяють їй подорожувати в часі і просторі та дивитися на події свого життя з перспективи тридцяти років потому. Завдяки цьому інтенсивному, але ненавмисному ревізіонізму, діалектика взірцевого героїзму та краси добре представлена парою головних героїв Ахіллес-Елені, які виконують і провалюють своє завдання, в той час як «Потяг жаху» повільно рухається до місця призначення.

2.2 Використання головною героїнею Елені конфліктних стратегій

- *Τίνος είναι η στολή;*

Η καρδιά μου φτεροκοπάει μια γρήγορα, μια αργά.

- *Δικιά μου.*

- *Κυκλοφορείς με στολή; λέω κι ένας ακαθόριστος φόβος με πλημμυρίζει.*

Елені: Чия це форма?

Моє серце калатає то частіше, то повільніше.

Ахіллес: Моя.

Елені: Ти носиш форму? - запитую я, і мене охоплює невизначний страх. [33 с. 166]

Мета наведеного вище діалогу - отримання потрібної інформації. Елені задає низку питань, при цьому не використовуючи кооперативні тактики. Очевидно через те, що вона нервує, питання звучать на рівні зауважень. Через емоції хвилювання та страху питання є короткими, і можуть мати таку ж коротку форму відповіді. Елені в обох питаннях повторила слово «στολή», хоча в другому варіанті міг би бути займенник, але при повторенні цього слова ми зрозуміли, що вона має внутрішній конфлікт, що вказує на її страхи.

Наведений нижче діалог має провокативний характер:

- *Τις κοπέλες από το λόχο σου τις συνάντησα στο Τμήμα Μεταγωγών. Τις εκτέλεσαν όλες. Κι είδα φωτογραφίες συναγωνιστών σου με μπηγμένα κεφάλια στους πασσάλους. Ο Αχιλλέας έχει σηκωθεί και τραβάει το τριανταφυλλί σκέπασμα.*

- *Έλα να πέσουμε. Ας μη συζητήσουμε άλλο απόψε. Έχουμε μόνο δύο βραδιές δικές μας.*

- *Δύο!*

Елені: Я познайомилася з дівчатами з твоєї компанії у відділі Транзиту. Їх усіх розстріляли. І я бачила фотографії твоїх побратимів з головами, встромленими в кілки.

Ахіллес підвівся і натягує рожеву ковдру.

Ахіллес: Ходімо спати. Давай сьогодні не будемо більше говорити. У нас є лише дві ночі.

Елені: Дві! [33 с. 167]

Тут Елені намагалася тактикою провокації змусити Ахіллеса поговорити з нею. Вона говорить про жахливі речі незабутого минулого, які на її думку, можуть пробудити певні почуття у серці Ахіллеса, але як ми бачимо ця тактика не спрацювала. Її повідомлення є інформативним і містить грубу лексику, яку точно не можна віднести до позитивної, наприклад: «Τις εκτέλεσαν», «με μτηγμένα κεφάλια στους πασσάλους». Ми бачимо тут експресиви, за допомогою яких розуміємо наскільки серйозно та відверто готова говорити Елені. Також в кінці діалогу вона продовжує використовувати провокаційну тактику, де відповіддю на слова Ахіллеса слугує повторення сказаного ним - речення коротке, односкладне і має окличну форму - ми бачимо її невдоволення та розпач від того, що у них є лише дві ночі, а натомість Ахіллес, сказавши це, хотів зменшити напругу та покращити атмосферу. Він намагається уникнути цього конфлікту та подальшої дискусії, у нього відсутня будь-яка фізична реакція на її слова.

- Ποιος έκανε αυτή την εφεύρεση; λέω νευριασμένα.

Ο Αχιλλέας σοβαρεύει.

- Πρόσεχε πώς θα μιλάς με τις γυναίκες.

Елені: Хто зробив цей «винахід»? – кажу я роздратовано.

Ахіллес стає серйозним.

Ахіллес: Будь обережною, коли будеш розмовляти з жінками. [33 с. 171]

В цьому діалозі обоє комунікантів не налаштовані на позитивну розмову. Елені в першу чергу висміює цей «винахід» роздратованим питанням, чим свідомо чи несвідомо провокує Ахіллеса і потім отримує зауваження: обережніше спілкуватися з іншими жінками. Саме в цьому діалозі ми можемо

бачити певну комунікативну ситуацію - здійснення влади Ахіллеса, тобто він попереджає її, використовуючи комісиви, тим самим показуючи нам, що він має вплив на Елені. Здавалося б мета цього діалогу це звичайне питання і очікувана відповідь на нього, але за правилами гри Ахіллеса, Елені не має права так висловлюватися.

- *Ἀλλάξα, Αχιλλέα; ρωτάω απότομα.*

- *Ναι, κάνει σταθερά κι ύστερα συμπληρώνει γρήγορα: Μοιάζει σαν να μην πέρασε χρόνος από πάνω σου, μα το βλέμμα, το ύφος έχει αλλάξει.*

- *Δεν είμαι πια το κοριτσάκι που άφησες;*

- *Μπορεί να φταίει και το ντύσιμο, είναι λίγο χτυπητό.*

Ελεні: Чи я змінилася, Ахіллесе? - запитую різко.

Αχιλλέας: Так, - твердо відповідає він, а потім швидко додає, - Здається, ніби не минуло часу від твого народження, але погляд, погляд змінився.

Ελεні: Я вже не та маленька дівчинка, яку ти залишив?

Αχιλλέας: Може, справа в сукні, вона трохи поношена. [33 с. 172]

Цей діалог міг би бути не таким напруженим, якби Елені додала до своїх висловлювань емоції щирості та довіри, натомість ці питання виглядають наче допит. Агресивне запитання Елені, що в свою чергу може викликати напруженість, потім пряма та відверта відповідь Ахіллеса, знову питання Елені та саркастична на нього відповідь - зауваження з підтекстом, присутні експозитиви. Відчувається дискомфорт у їхньому спілкуванні, що значно підсилює напругу та спричиняє драматичність.

- *Όλοι ήρθατε χωρίς διαβατήριο. Κι αν θελήσω να πάω ταξίδι, στη Γαλλία, στην Ιταλία...*

- *Αυτό δεν γίνεται, Ελένη. Όταν έρθει η ώρα, θα φύγουμε όλοι μαζί για κάτω.*

- *Οικειουθελώς, μουρμουρίζω.*

- *Τι είπες; ρωτάει ο Αχιλλέας.*

- *Τίποτα, κάνω και πάω να πάρω το διαβατήριό μου.*

Елені: Ви всі приїхали без паспортів. А якщо я захочу поїхати в подорож, у Францію, в Італію...

Ахіллес: Це неможливо, Елені. Коли прийде час, ми всі разом підемо на дно.

Елені: Залюбки, - пробурмотів я.

Ахіллес: Що ти сказала? - запитує Ахіллес.

Елені: Нічого, - кажу я і йду за своїм паспортом. [33 с. 175]

Наведений вище діалог можна було б віднести до звичайної та спокійної розмови, якби Елені не провокувала Ахіллеса далі, сказавши «залюбки». Комунікацію можна було б закінчити після його відповіді, але вона не хотіла так просто відпускати ситуацію, хоча в кінці все ж unikнула подальшого конфлікту. Знову ж таки, в діалозі присутня напруга, яку значно підсилив Ахіллес своїм висловлюванням: «ми всі разом підемо на дно», чим і спричинив агресивну відповідь Елені. Важливу роль тут грає те, що Елені не звикла і не може відверто виражати свої думки та почуття до нього.

2.3 Кооперативна стратегія у мовленні Елені

- Είσαι η Ελένη; Είμαι ο Αχιλλέας.

Δεν ρωτάνε ποιος Αχιλλέας. Ένα όνομα φτάνει.

- Ο Πάνος μου μίλησε για σένα.

Αχιλλέας: Τι Ελένη? Я Аχιλλέας.

Я не питаю, який саме Аχιλλέας. Одного імені достатньо.

Ελένη: Πανος розповідав мені про тебе. [33 с. 14]

Це найперша розмова між Елені та Аχιλλέасом. Мета цього діалогу - познайомитися. Ми бачимо, що є пряме введення: «Ти Елені? Я Аχιλλέας», Аχιλλέας використовує прямий підхід, називаючи своє ім'я та запитуючи про ім'я Елені, щоб встановити зв'язок. Елені в свою чергу уникає зайвих питань: «Я не питаю, який саме Аχιλλέας. Одного імені достатньо.», тобто виражає непотрібність деталей щодо того, який саме Аχιλλέας, що вказує на впевненість, адже вона вже отримала інформацію від спільного знайомого. Діалог є безпосереднім і простим, що сприяє ефективному спілкуванню та швидкому встановленню контакту, в чому вони обоє зацікавлені. Тобто використана стратегія співпраці та взаєморозуміння.

– Είμαστε κοντά, λέει ο Αχιλλέας, θα πάμε με τα πόδια.

– Ανυπομονώ να δω το σπίτι μας, Αχιλλέα, το πρώτο μας σπίτι.

Αχιλλέας: Ми вже близько, - каже Аχιλλέας, - підемо пішки.

Ελένη: Я не можу дочекатися, коли побачу наш дім, Аχιλλέасе, наш перший дім. [33 с. 164]

В цьому діалозі ми бачимо ясне вираження почуттів та очікуваності. Елені висловлює свою радість та нетерпіння щодо їх спільного житла, тобто реагує на цю подію, що створює позитивну та співчутливу атмосферу. Вона використовує повтори: «το σπίτι μας, Αχιλλέα, το πρώτο μας σπίτι.», як спосіб підкреслити натхнення на спільне проживання. Аχιλλέας в свою чергу

використовує директиви, говорячи «підемо пішки», тобто тактика планування та інформації.

– Ηρθαμε τόσοσ κόσμος. Και πάλι καλά, μας βόλεψαν με δικές τους θυσίες.

- Εσύ πού έμενες πριν; τολμώ να ρωτήσω.

Αχιλλες: Стільки людей зібралося. І все ж таки, вони зробили нам затишок власними зусиллями.

Елені: А де ти жив раніше? - смію запитати. [33 с. 166]

В наведеному вище діалозі спостерігається комунікативна стратегія висловлення захоплення та цінування, а також тактика створення спільної атмосфери та введення питання для продовження бесіди. Ахіллес висловлює почуття захоплення, в той час як Елені задає питання для стимулювання подальшого діалогу. Такі підходи сприяють позитивній та співпрацюючій атмосфері у взаємодії.

Ο Αχιλλέας έρχεται για το Σαββατοκύριακο και, πριν προλάβω να του πω «απόψε θα τα κουβεντιάσουμε όλα», με проλαβαίνει εκείνος.

Αχιλλες приїжджає на вихідні, і перш ніж я встигаю сказати "сьогодні ввечері ми про все поговоримо", він випереджає мене. [33 с. 192]

Тут ми бачимо стратегію активного взаєморозуміння та підтримки. Елені запропонувала нарешті поговорити, а Ахіллес виступає з власною ініціативою, що може вказувати на бажання активно брати участь у спілкуванні та вирішенні питань. Це вказує на позитивний настрій та взаємопідтримку між співрозмовниками.

- Θα σπουδάσεις μηχανικός; λέω σίγουρη πως αυτή τη φορά έπεσα σωστά.

- Μηχανικός; απορεί ο Αχιλλέας, λες και ήτανε το τελευταίο πράγμα που μπορούσε να κάνει. Θα πάω στην κομματική σχολή.

Елені: Ти збираєшся вивчати інженерію? - я впевнена, що цього разу я вгадала правильно.

Ахіллес: Інженерію? - здивувався Ахіллес, наче це було останнє, що він міг робити. - Я піду в партійну школу. [33 с. 260]

У цьому діалозі ми можемо виокремити стратегію взаєморозуміння та підтримки з елементами несподіваності. Елені виражає свою невизначеність та очікує на підтвердження з боку Ахіллеса, але він показує своє здивування і говорить несподівані для Елені речі. Його подив полягає в тому, що на його думку «інженерія» є абсолютно чужою професією для нього.

- Να σου διαβάσω κάτι, λέω στον Αχιλλέα.

Εκείνος μου δείχνει τις σελίδες που του μένουν ακόμα.

- Δεν πειράζει, κάθεσαι λίγο πιο αργά, αζίζει τον κόπο.

Τελειώνω κι ο Αχιλλέας με κοιτάζει σαν να θέλει να πει πως άδικα τον χασομέρησα.

- Δεν είναι κακό, κάνει και σκύβει ξανά στις σημειώσεις του.

Εленί: Давай я тобі щось почитаю, - кажу я Ахіллесу.

Він показує мені сторінки, які в нього ще залишилися.

Εленί: Нічого, читай трохи повільніше, воно того варте.

Я читаю, і Ахіллес дивиться на мене так, ніби хоче сказати, що я змарнувала його час.

Αχιλλес: Нічого особливого, - каже він і знову нахиляється до своїх нотаток. [33 с. 277]

В даному діалозі ми помічаємо стратегію спільної дії та взаємопідтримки. Найперше Елені пропонує активну участь у спільному занятті (читанні), щоб провести разом час та створити позитивну атмосферу, при цьому висловлює рекомендацію до Ахіллеса (Нічого, читай трохи повільніше, воно того варте.) для кращого сприйняття інформації. Хоча метою діалогу є читання для спільного проведення часу, однак в його кінці виникає конфлікт в інтерпретації важливості читання. Саме тут можна підмітити, що Ахіллес не розділяє інтересів Елені і навіть не намагається покращити їх стосунки, навіть здавалося б під час такого простого заняття - читання.

- Είναι για σένα.

Ο Αχιλλέας μόλις που του ρίχνει μια ματιά και βάζει τα γέλια.

- Να φορέσω εγώ αυτό;

- Δεν πειράζει, λέω χωρίς να τον κοιτάζω, το πουλάμε κι αγοράζεις το μπλε κοστούμι που θέλεις.

Ελεні: Це тобі.

Αχιλλέας ледь глянув на це і засміявся.

Αχιλλέας: Μενі це одягнути?

Ελεні: Байдуже, - кажу я, не дивлячись на нього, - ми продамо його, а ти купиш той синій костюм, який хочеш. [33 с. 298]

Стратегія реагування на конфлікт: компроміс. Αχιλλέας використовує гумор як спосіб розслаблення або зменшення напруги у ситуації (яка подіяла лише в його сторону). Ελεні ж натомість виражає свою байдужість та відмову від відповідальності стосовно вибору одягу, підкреслюючи своє небажання приймати рішення, оскільки зрозуміла, що не зможе догодити йому. Тож вона пропонує компромісну ситуацію, яка зможе задовольнити обидві сторони та вирішити конфлікт. У цьому діалозі використані тактики, спрямовані на зменшення напруги і пошуки спільного рішення. Також бачимо використання комісівів у мовленні Ελεні: «ми продамо його, а ти купиш той синій костюм, який хочеш.»

– Έλεγα πως θα συνέλθεις, συνεχίζει ο Αχιλλέας, τόσα χρόνια εδώ, μα βλέπω πως κάτι δεν πάει καλά με σένα...

Δεν τον αφήνω να τελειώσει.

- Κάτι δεν πάει με μας, Αχιλλέα.

Αχιλλέας: Я думав, що ти прийдеш до тями, - продовжує Αχιλλέας, - стільки років минуло, але бачу, що з тобою щось не так...

Я не дам йому закінчити.

Ελεні: Щось не так з нами, Αχιλλесе. [33 с. 301]

У цьому випадку можна виокремити стратегію спільного визнання проблеми. У діалозі зазначеному вище Ахіллес висловлює турботу та невпевненість стосовно Елені, але вона перериває його, підкреслюючи загальність проблеми для обох, що може мотивувати подальше обговорення та спільний пошук рішень.

- Δεν το βλέπεις πως και το πιο απλό πράγμα το βλέπουμε διαφορετικά; Το μόνο κοινό που έχουμε είναι το παιδί...

- Και το κόμμα, Ελένη, κόβει στη μέση τη φράση μου ο Αχιλλέας.

Елені: Хіба ти не бачиш, як по-різному ми дивимося навіть на найпростіші речі? Єдине, що нас об'єднує - це дитина....

Ахіллес: І партія, Елені, – каже Ахіллес, перериваючи моє речення. [33 с. 301]

Даний діалог має деякі розбіжності у поглядах, але спрямований на знаходження спільного мінімального елемента (дитина, партія). Не дивлячись на те, що Елені намагається достукатись до Ахіллеса, говорячи очевидні речі, все, що він може сказати - це згадати «партію», адже саме вона буде на першому місці для Ахіллеса.

2.4 Конфліктна стратегія у мовленні Ахіллеса

- *Αυτό είναι το σπίτι μας; κάνω χωρίς να κοιτάζω τον Αχιλλέα.*

Εκείνος με πιάνει από το χέρι και με φέρνει να καθίσουμε στο κρεβάτι. Η φωνή του ακούγεται απόμακρη και κουρασμένη.

- *Ξέρεις με τι δυσκολίες πήρα αυτό το δωμάτιο, μόνο και μόνο γιατί ερχόσουν; Το άσπρισε η Βάγια. Κοίτα, σου έφτιαξε και ντουλάπα.*

Ελεні: Це наш дім? - відповідаю, не дивлячись на Ахіллеса.

Він бере мене за руку і садовить на ліжку. Його голос звучить відсторонено і втомлено.

Αχιλλες: Τι знаєш, як важко мені було отримати цю кімнату, тільки тому, що ти збиралася приїхати? Βαϊя побίλιла її. Δивись, вона навіть шафу для тебе зробила. [33 с. 165-166]

Цей діалог є прикладом спілкування Ахіллеса відносно Елені: відстороненість, незацікавленість. На її запитання він використовує тактику невдоволеності разом з відстороненим і втомленим голосом, він покладає провину на Елені за труднощі, які виникли у нього у процесі забезпечення їхнього житла: «Τι знаєш, як важко мені було отримати цю кімнату, тільки тому, що ти збиралася приїхати?», задаючи риторичне питання. На її запитання можна було відповісти по-іншому - ввічливо.

- *Μηχανικός; ρωτάω με μια αβέβαιη ελπίδα.*

- *Μηχανικός; Πώς σου ήρθε;*

Ελεні: Инженер? - запитую я з сумнівною надією.

Αχιλλες: Инженер? Звідки ти це взяла? [33 с. 166]

У цьому діалозі ми можемо виокремити експозитив: «Инженер? З чого ти взяла?» - стратегія заперечення. На просте питання Елені Ахіллес відповів в більш грубій формі, ніж міг би, і це спричиняє певну напругу у їхній розмові.

- *Δεν σου είπα πως η σχολή είναι σ' άλλη πόλη; Πήρα άδεια για το Σαββατοκύριακο.*

- Γι' αυτό δεν ήρθες να με προϋπαντήσεις στη Μόσχα;

Ο Αχιλλέας δεν απαντάει.

Αχιλλέας: Χίβα я не казав тобі, що школа в іншому місті? Я брав вихідні.

Елені: Χίβα не тому ти не приїхав до Москви, щоб зустрітися зі мною?

Αχιλλέας не відповідає. [33 с. 168]

Тут присутня стратегія висловлення незгоди та відмови від відповіді. Такий спосіб спілкування може вказувати на можливий конфлікт. Ахіллес використовує риторичне питання, що може означати на невдоволення чи невизнання важливості іншої інформації. Елені в свою чергу також задає питання у відповідь, що не є ознакою мирного діалогу, вона приймає правила його гри і грає за його правилами. Ахіллес не відповідає на питання та мовчить. Даний діалог характеризується конфліктним тоном та використанням тактик, що виражають незгоду та відмову від взаємодії.

- Τι θα κάνω όσο λείπεις, ολομόναχη, μέσα στη στέπα!

Ο Αχιλλέας γελάει.

Елені: Що я буду робити, поки тебе не буде, зовсім одна, в степу!

Αχιλλέας сміється. [33 с. 168]

У цій ситуації ми можемо спостерігати тактику глузування. Елені задає риторичне питання, де відчутне її хвилювання щодо життя без Ахіллеса, а він у відповідь на це лише сміється. Цей сміх можна сприймати як нехтування ним почуттів Елені.

– Ας αφήσουμε τ' άλλα, Αχιλλέα, κι аς πούμε για τις ζωές μας. Ζήσαμε τόσο λίγο μαζί και τόσο πολύ χώρια. ΠΡΕΠΕΙ να τα πούμε όλα. Μπορεί να 'χες κανένα δεσμό, να είχα εγώ...

- Δεν θα πιστέψω ποτέ πως είχες δεσμό. Σ' αυτό, τουλάχιστο, σου έχω εμπιστοσύνη, λέει ο Αχιλλέας και τονίζει το «αυτό».

- Εσύ δεν είχες; ρωτάω και χάνω κάθε ενδιαφέρον για συζήτηση.

Εκείνος διστάζει λίγο κι ύστερα λέει απλά και ξεκάθαρα:

- Δεσμό, όχι. Μπορεί σαν άντρας να χρειάστηκε να πάω με μια γυναίκα, μα δεν θα 'βαζα καμιά στη θέση σου.

- Κι εγώ σαν γυναίκα, αν χρειάστηκε...

Δεν μ' αφήνει να τελειώσω.

- Εσύ το 'πες πως δεν είσαι το κοριτσάκι που άφησα, μα τώρα λες παιδιάστικα πράγματα.

Ελεні: *Δαвай залишимо решту, Ахіллесе, і поговоримо про наше життя. Ми так мало прожили разом і так багато нарізно. Ми повинні все розповісти. У тебе міг бути роман, у мене міг бути...*

Αχιλλес: *Я ніколи не повірю, що у тебе був роман. Принаймні в цьому я тобі довіряю, - каже Αχιλλес, наголошуючи на "це".*

Ελεні: *Τι не мав? - запитую я, втрачаючи будь-який інтерес до розмови.*

Він трохи вагається, а потім каже просто і зрозуміло:

Αχιλλес: *Звісно. що ні. Як чоловік, я, можливо, мав би бути з жінкою, але на твоє місце я б нікого не поставив.*

Ελεні: *І я, як жінка, якби мені довелось...*

Він не дає мені закінчити.

Αχιλλес: *Τι казала, що ти не маленька дівчинка, яку я покинув, а тепер говориш про якісь дитячі пустощі. [33 с. 200]*

Цей діалог має дуже напружений характер. Елені намагається відверто поговорити з Αχιλλесом, але він не дає їй цю можливість. Він використовує тактику відхилення уваги, намагаючись зменшити важливість теми та вказати на те, у що він готовий вірити. Він говорить «Я ніколи не повірю, що у тебе був роман.», не даючи шансу Елені сказати правду. Він виділяє «це» наче б то Елені мала і має все життя мати роман тільки з ним. «Як чоловік, я, можливо, мав би бути з жінкою, але на твоє місце я б нікого не поставив.» - цією фразою він показує, що якби в Елені хтось був за період їхньої розлуки, це було б несправедливо - його б це очевидно обурило. Також тут присутній комісив:

«але на твоє місце я б нікого не поставив.» - його «присягнення» бути вічно з Елені.

- *Τι είν' αυτό; κάνει με φωνή κοφτή.*

Η ιταλική μου ανθολογία, το κορίτσι με τον πυράκανθο στην άδεια τελευταία σελίδα.

- *Πού το βρήκες;*

- *Γύρευα το πιστοποιητικό της γέννησης του παιδιού, το χρειαζόμουνα για το εργοστάσιο. Έψαξα στο κουτί που έχεις τα χαρτιά σου.*

- *Ας περίμενες να γυρίσω.*

- *Αυτό έχεις να μου πεις;*

- *Τι άλλο...*

Αχιλλές: Στο це таке? - запитує він різким голосом.

Моя італійська антологія, дівчина з кремінним замком на порожній останній сторінці.

Елені: Звідки вона в тебе?

Αχιλλές: Я шукав свідоцтво про народження дитини, воно мені було потрібне для фабрики. Зазирнув у шухляду, де ти зберігаєш свої папери.

Елені: Міг би почекати, поки я повернуся.

Αχιλλές: Це все, що ти хочеш мені сказати?

Елені: А що ще... [33 с. 256]

У цьому діалозі як ми бачимо, Ахіллес все-таки дізнався, що в Елені був роман і його реакція на це очевидна - він ображений та злий на неї. «Що це таке?» - використання різкого та напруженого тону голосу для підсилення конфліктності питання та вимагання відповіді. Він хоче отримати від неї пояснення ситуації, якого вона не в змозі надати в цей момент.

- *Κάθισες να σε ζωγραφίσουν έτσι;*

- *Όλοι οι ζωγράφοι κάποιο μοντέλο είχαν.*

- *Έκανες το μοντέλο για λεφτά;*

- *Όχι, με ζωγράφισε ένας φίλος.*

Ахіллес: Ти позувала, щоб тебе малювали в такому вигляді?

Елені: Всі художники працювали з моделями.

Ахіллес: Ти позувала за гроші?

Елені: Ні, мене намалював друг. [33 с. 257]

У даному діалозі Ахіллес задає низку питань, через які здається, що він найгіршої думки про неї, він завчасно звинувачує її. Елені намагається виправдатися: «Всі художники працювали з моделями.», вона підкреслює прийняті норми, щоб не збільшити конфлікт і хоче пом'якшити свою відповідь, говорячи, що її намалював друг.

- Δεν έχεις το δικαίωμα, είναι δικό μου, λέω με μούν τή φωνή.

- Ντροπή, Ελένη!

- Εσύ δεν μ' άφησες ποτέ να σου μιλήσω. Εγώ μόλις ήρθα...

- Να μου πεις τι; και μου γυρίζει την πλάτη.

- Δώσ' το μου! παρακαλάω.

Елені: Ти не маєш права, це моє, - кажу я тихим голосом.

Ахіллес: Як тобі не соромно, Елені!

Елені: Ти ніколи не дозволяв мені поговорити з тобою. Я просто хотіла...

Ахіллес: Що сказати? І він відвертається від мене.

Елені: Віддай його мені. Благаю тебе. [33 с. 257]

Ахіллес використовує тактику обвинувачення, принижуючи її, він висловлює обурення, намагаючись викликати відчуття провини у Елені: «Як тобі не соромно, Елені», використовуючи бехабітив. Вона ж хоче виправдатись, згадуючи, що намагалась з ним про це поговорити, щоб підкреслити несправедливість чи відчай, що вона відчуває. «Віддай його мені. Благаю тебе» - звернення з благанням підсилюється інтенсивним тоном, намагаючись вплинути на ситуацію. Цей діалог відзначається використанням емоційного тиску, він тримає в напрузі.

- Τους κάλεσες εδώ, στο σπίτι; θέλει να βεβαιωθεί ο Αχιλλέας αν άκουσε καλά.

- *Ναι.*

- *Τρελάθηκες! κουνάει ο Αχιλλέας το κεφάλι.*

Αχιλλέας: Τι запросила їх сюди, в дім? - Αχιλλέας хоче переконатися, що все правильно зрозумів.

Елені: Так.

Αχιλλέας: Τι здуріла! - Αχιλλέας хитає головою. [33 с. 299]

Тут Аχιλλέας виражає своє емоційне невдоволення, а у своєму питанні двічі повторює: «Τι запросила їх сюди, в дім?№ - хоче переконатися, що все правильно зрозумів. Він обурений цією новиною, та вживає бехабітив: «Τι здуріла!» - через окличне речення та саму лексику використану в цьому реченні, ми можемо зрозуміти наскільки він обурений. Його реакція свідчить про те, що він не згоден з діями іншої сторони та вважає їх неприйнятними.

- *Ωρες ώρες απορώ πώς έχεις ξεχάσει ότι ανήκεις σ' ένα κόμμα, ζεις σε μια χώρα που πρέπει να της πέφτει λόγος για το τι κάνουμε.*

Η φωνή του είναι βαθιά, όπως τότε στις συνεδριάσεις που την άκουγα με κατάνυξη. Τώρα με φοβίζει.

- *Εκθέτεις τον εαυτό σου και εμένα. Αναρωτήθηκες ποιοι είναι αυτοί που θα φέρεις σπίτι και τι έχουν στο μυαλό τους;*

- *Οι δύο είναι παλιοί σου συναγωνιστές, ψελλίζω, χωρίς να γυρίσω καθόλου να τον κοιτάζω.*

- *Παλιοί συναγωνιστές δεν θα πει τίποτα. Μας τους στέλνει το κόμμα;*

Αχιλλέας: Годинами я дивуюся, як ти забула, що належиш до партії, що живеш у країні, якій треба розповідати, що ми робимо.

Його голос глибокий, як і на зустрічах, коли я слухала його з відданістю. А тепер він мене лякає.

Αχιλλέας: Τι підставляєш себе і мене. Τι запитувала себе, кого ти приводиш додому і що у них на думці?

Елені: Ці двоє - твої старі колеги, - бурмочу я, зовсім не повертаючись до нього.

*Ахіллес: Старі соратники нічого не скажуть. Це партія прислала їх до нас?
[33 с. 299-300]*

У вищезазначеному діалозі ми знову можемо спостерігати, як Ахіллес безпідставно звинувачує Елені, але цього разу щодо забуття зобов'язань та приналежності до партії: «як ти забула, що належиш до партії, що живеш у країні, якій треба розповідати, що ми робимо.» Потім він говорить: «Ти підставляєш себе і мене. Ти запитувала себе, кого ти приводиш додому і що у них на думці?», тим самим висловлює свої підозри щодо самотійності та можливого підставництва. Увесь його діалог побудований на сумнівах та обвинуваченнях, що робить його атмосферу напруженою.

- Η γυναίκα μου να κάνει μαύρη αγορά, σ' αυτούς που έχυσαν το αίμα τους για να μην είμαστε μεις σκλάβοι στον φασισμό!

Τώρα θυμώνω κι εγώ.

– Μη μου λες χιλιοτριμμένα τσιτάτα. Η θα μου μιλάς σαν άντρας μου ή σαν γραμματέας του κόμματος.

- Το ένα δεν αναιρεί το άλλο.

Ахіллес: Моя дружина повинна зробити чорний список тих, хто проливав свою кров, щоб ми не були рабами фашизму!

Тепер я теж злюся.

Елені: Не треба мені твоїх банальних цитат. Або ти говориш зі мною як мій чоловік, або як партійний секретар.

Ахіллес: Одне не відміняє іншого. [33 с. 300]

У цьому діалозі він використовує директив: «Моя дружина повинна зробити чорний список», вимагає від Елені зробити це. Вона намагається привести його до тями, нагадати, хто вони є один одному, роблячи на цьому акцент, але його відповідь ще раз доводить, ким він бачить Елені в своєму житті. Його остання фраза демонструє конфліктну позицію.

2.5 Використання Ахіллесом кооперативних стратегій

- *Είσαι καλή μαθήτρια;*

Με ξαφνιάζει η πρώτη φράση.

- *Είμαι. Στην άλγεβρα μόνο τα θαλασσώνω, στις εξισώσεις.*

- *Χρειάζεται και η άλγεβρα.*

Αχιλλές: Τι добре вчишся?

Μεне здивувало найперше речення.

Елені: Так. Тільки плутаюся в алгебрі, в рівняннях.

Αχιλλές: Τοβί потрібна алгебра. [33 с. 4-15]

У цьому діалозі Ахіллес використовує тактику допитливості, він зацікавлений дізнатися більше про Елені, тому задає їй ці питання. Діалог спрямований на взаєморозуміння, адже тут вони тільки починають знайомитися.

«Σ' ένα χρόνο θα μπούμε στην Αθήνα.»

Через рік ми будемо в Афінах. [33 с. 47]

Бачимо використання комісиву, де Ахіллес висловлює планування, перспективу на майбутнє. Ця фраза має тактику спільного майбутнього, підкреслюючи прагнення до життя разом.

- *Ελένη μου!*

Με σφίγγει δυνατά. Δεν λέει τίποτ' άλλο.

Αχιλλές: Моя Елені!

Він сильно стискає мене в обіймах. Більше нічого не каже. [33 с. 161]

У даному діалозі спостерігається виразна кооперативна стратегія, спрямована на вираження тепла та емоційної близькості. Висловлювання «Моя Елені!» та сильне стискання в обіймах служать як спосіб фізично виражати прив'язаність, турботу і емоційне зближення. Відсутність інших слів підкреслює силу емоційної взаємодії. Фізичний контакт, такий як сильне стискання

обійми, може бути використаний для передачі позитивних емоцій, інтимності та почуттів.

Ο Αχιλλέας σωπαίνει και μου σφίγγει τόσο το χέρι, που νιώθω τα δάχτυλά μου να μουδιάζουν.

Ахіллес мовчить і стискає мою руку так міцно, що я відчуваю, як німіють пальці. [33 с. 163]

У даному фрагменті стратегія спрямована на передачу сильних емоцій через фізичний контакт. Стискання руки є безпосереднім засобом фізичного вираження емоцій. Мовчання Ахіллеса і тілесний контакт можуть бути спрямовані на передачу важливих почуттів та підтримки. Факт, що Ахіллес мовчить, також може бути важливим елементом. Він може відчувати такі сильні емоції, що не може знайти слів для їх вираження.

- Ήθελες ποτέ σου ν' ακολουθήσεις στρατιωτική καριέρα;

- Δεν θ' ακολουθήσω στρατιωτική καριέρα, μου απαντάει η σίγουρη φωνή του αλλοτινού Αχιλλέα. Αμα όμως χρειαστεί, θα είμαι έτοιμος. Τότε που πήραμε τα βουνά δεν είχαμε ιδέα από σύγχρονο πόλεμο.

- Αυτό πάει πια, τέλειωσε. Ποια βουνά θα πάρεις σήμερα;

Елені: Ти коли-небудь хотів побудувати військову кар'єру?

Ахіллес: Я не буду займатися військовою кар'єрою, - відповідає мені впевнений голос чужого Ахіллеса. - Але якщо доведеться, я буду готовий. Коли ми йшли в гори, ми нічого не знали про сучасну війну.

Елені: Тепер це пройшло, все закінчилося. Які гори ви будете долати сьогодні? [33 с. 167]

У даному діалозі стратегія орієнтована на обговорення життєвих питань та взаєморозуміння. Питання про можливість будівництва військової кар'єри є спробою з'ясувати погляди на майбутнє. Обидва героїв обговорюють свої можливості і підходи до вирішення конкретних життєвих ситуацій. Відповідь Ахіллеса, що він не буде займатися військовою кар'єрою, але буде готовий,

показує здатність до адаптації та реагування на обставини, для вираження цього він використовує комісиви. Це може служити спробою донести власну готовність до змін.

- Αυτή τη φορά όμως δεν θα σε ξαναχάσω. Θα σε πάρω μαζί, όπου κι αν πάω.

- Але цього разу я не втрачу тебе знову. Я заберу тебе з собою, куди б я не пішов. [33 с. 167]

Тут ми бачимо використання стратегії, спрямовану на вираження прагнення до єднання та захисту. Фраза: «Я не втрачу тебе знову» виражає прагнення до єднання та підтримки. Ахіллес вказує на те, що він не хоче більше бути нарізно з Елені. Висловлювання: «Я заберу тебе з собою, куди б я не пішов» - комісив, вказує на готовність взяти на себе відповідальність та захистити її. Це створює враження впевненості та зобов'язаності - це обіцянка. Вживання слів «не втрачу», «заберу» і «куди б я не пішов» вказує на рішучість та визначеність у вирішенні ситуації.

.- Αύριο φεύγεις και δεν μιλήσαμε καθόλου, κόβω τη σιωπή.

- Έχουμε τόσον καιρό μπροστά μας, χαμογελάει ήρεμα, άλλωστε το άλλο Σαββατοκύριακο θα 'μαι πάλι πίσω.

Елені: Завтра ти їдеш, а ми зовсім не поговорили, - мої слова переривають тишу.

Ахіллес: У нас ще стільки часу попереду, - він тихо сміється, - врешті-решт, наступних вихідних я знову повернусь [33 с. 177]

У даному діалозі ми бачимо стратегію, спрямовану на вираження бажання спілкування та утримання близьких стосунків. Фраза Елені: «Завтра ти їдеш, а ми зовсім не поговорили» вказує на бажання встановити зв'язок та розмовляти. Відповідь на це Ахіллеса: «У нас ще стільки часу попереду, врешті-решт, наступних вихідних я знову повернусь» є заспокійливою. Вона підкреслює, що є час для спілкування у майбутньому, викликаючи розуміння того, що відносини будуть продовжені. Використання Ахіллесом фрази «У нас

ще стільки часу попереду» наголошує на позитивних перспективах для майбутнього спілкування. Тихий Ахіллесовий сміх і вживання слів «врешті-решт» може вказувати на доброзичливий та жартівливий настрій, що може сприяти створенню позитивної атмосфери. Загальний контекст вказує на те, що обидві сторони цінують можливість спілкування та планують продовжувати взаємодію в майбутньому.

- *Μη στεναχωριέσαι, με φιλάει ο Αχιλλέας, που με βλέπει σκεπτική κι αμίλητη, θά 'ρθω το άλλο Σαββατοκύριακο.*

Ахіллес: Не хвилюйся, - цілує мене Ахіллес, який побачив мене задумливою і мовчазною, - я приїду на наступних вихідних. [33 с. 181]

Тут, знову ж таки, Ахіллес використовує стратегію, спрямовану на заспокоєння і підтримку. Він говорить: «Не хвилюйся», тим самим заспокоює Елені, це вказує на турботу та бажання розслабити або прибрати її хвилювання. Коли він її цілує - це додає турботи та ніжності, підсилюючи враження, що Ахіллес підтримує і розуміє емоційний стан Елені. Комісив «я приїду на наступних вихідних» вказує на плани на майбутнє та створює позитивні очікування. У цілому цей діалог відзначається турботою, взаєморозумінням та прагненням надати підтримку у вигляді обіцянки приїзду наступних вихідних.

- *Είμαι έτοιμη.*

- *Πάρε κάτι μαζί σου, εδώ οι νύχτες είναι ψυχρές.*

- *Εσύ;*

- *Εγώ έχω συνηθίσει, δεν κρυώνω.*

Елені: Я готова.

Ахіллес: Візьми щось з собою, ночі тут холодні.

Елені: А ти?

Ахіллес: Я вже звик, мені не холодно. [33 с. 194]

У даному діалозі ми знову можемо побачити, що Ахіллес турбується про Елені, говорячи: «Візьми щось з собою, ночі тут холодні» - це порада. Він хоче

забезпечити комфортні для Елені умови. А його відповідь на її питання: «Я вже звик, мені не холодно» вказує на готовність до невідгідних умов і може слугувати як спроба заспокоїти або відмовитися від додаткової турботи.

Ο Αχιλλέας δεν ήθελε να την πούμε Δάφνη. «Αφού λεν εσένα», δικαιολογήθηκε. «Εμένα, το ξέρεις πως δεν με λένε πια Δάφνη, κι εσύ ούτε με φώναζες ποτέ έτσι.» «Μια κι επιμένεις τόσο...»

Αχιλλес не хотів, щоб ми називали її Дафною. «Але ж тебе так звати», - виправдовувався він. «Мене, ти ж знаєш, більше не називають Дафною, та й ти мене ніколи так не називав». «Ну, якщо ти так наполягаєш...» [33 с. 214]

У цьому діалозі ми можемо бачити стратегію вибору компромісу та демонстрацію взаєморозуміння. «Але ж тебе так звати» - Ахіллес використовує виправдання, пояснюючи своє рішення та намагаючись показати логічність свого ставлення. «Мене, ти ж знаєш, більше не називають Дафною, та й ти мене ніколи так не називав» - у цій фразі Елені вказує на зміну у своєму імені. При цьому вона демонструє взаєморозуміння до точки зору Ахіллеса. «Ну, якщо ти так наполягаєш...» - ця фраза вказує на готовність зробити уступку та назвати її за тим ім'ям, яке обрала Елені.

- Από σένα και μόνο εξαρτιέται, αν τίποτα δεν πηγαίνει μεταξύ μας, όπως λες, καταλήγει.

Αχιλλес: Це тільки від тебе залежить, чи буде між нами щось не так, як ти кажеш, - підсумовує він. [33 с. 302]

У цьому фрагменті ми можемо виокремити стратегію відкритості до поглядів іншої сторони та створенні умов для спільного розв'язання проблеми. Фраза "це тільки від тебе залежить" може викликати відчуття відповідальності у Елені за подальші взаємини. Це може стимулювати її до активної участі у вирішенні конфлікту чи покращенні ситуації.

- Αν σε ηρεμήσει η βόλτα, πήγαινε. Σκέψου κι αυτά που είπαμε. Είμαι σίγουρος πως θα 'ρθεις στα λόγια μου.

Ахіллес: Якщо прогулянка тебе заспокоїть, іди вже. Подумай про те, що ми говорили. Я впевнений, що зрештою ти зі мною погодишся. [33 с. 304]

У цьому діалозі можна виявити стратегію позитивного впливу та спрямованої на співпрацю комунікації. Використання Ахіллесом фрази «Я впевнений, що зрештою ти зі мною погодишся» має на меті підтримати позитивний настрій та переконати співрозмовника, що в майбутньому можливий конструктивний вихід. Він говорить: «Якщо прогулянка тебе заспокоїть, іди вже» - це вказує на турботу та розуміння потреби іншої особи в особистому просторі. Також це може зменшити напругу та підкреслити турботу про благополуччя іншої особи. Його висловлення «Подумай про те, що ми говорили» може бути спрямоване на заохочення самостійності і внутрішньої рефлексії. Але в кінці його фраза: «Я впевнений, що зрештою ти зі мною погодишся.» підкреслює те, що він повністю впевнений у своїх рішеннях та думках, і не бачить іншого правильного варіанту розвитку подій.

- Τι θα της πούμε, Αχιλλέα; Πως πέθανε ο Ντεντέ της!

Οι λυγμοί με τραντάζουνε.

- Ηρέμησε, μη σε δει έτσι το παιδί, κάνει κι άλλη προσπάθεια ο Αχιλλέας να με συνεφέρει.

Елені: Що ми їй скажемо, Ахіллесе? Що їй Деде помер!

Ридаю, немов дитина.

Ахіллес: Заспокойся, нехай вона не бачить тебе такою, - Ахіллес робить ще одну спробу привести мене до тями. [33 с. 324-325]

У цьому діалозі використовується стратегія співчуття та підтримки для заспокоєння та підтримки співрозмовника. Елені говорить: «Що ми їй скажемо, Ахіллесе? Що їй Деде помер!», тим самим передає занепокоєння та ми розуміємо, що вона переживає важкий момент у своєму житті. Вона «ридає, як

дитина» і це підкреслює емоційну напругу та важливість ситуації. Фраза «Заспокойся, нехай вона не бачить тебе такою» вказує на турботу та бажання підтримати її. Ахіллес намагається допомогти Елені стримати свої емоції.

Висновки до розділу 2

Отже, у цьому розділі ми визначили деякі особливості роману:

Роман «Наречена Ахіллеса» заглиблюється в суспільні проблеми Греції 20-го століття, зокрема в питання політичної імміграції, що слугує відображенням залучення автора до тогочасного політичного ландшафту.

Оповідь майстерно переплітає античну міфологію, зокрема проводить паралелі з такими творами, як «Іфігенія в Тавриді», щоб переосмислити класичні міфи в контексті збереження любові до своєї батьківщини та особистої подорожі до самопізнання. Наратив майстерно використовує просторові та часові елементи для конструювання образу емігранта, черпаючи натхнення з міфів про Одиссея та Александра Македонського, створюючи відчуття межової просторовості та елліністичної ідентичності, що еволюціонує.

Авторка майстерно використовує символіку імен: головна героїня переходить від Дафни до Єлени, що відображає метаморфозу персонажа та втрату ним справжньої ідентичності.

Домінуючий жіночий наративний голос використовується для втілення емоцій в об'єктах.

«Наречена Ахіллеса» Алкі Зеї постає як багатогранний наратив, що досліджує індивідуальну та колективну боротьбу, інтегрує класичну міфологію та рефлексує над політичним і соціальним ландшафтом повоєнної Греції.

Також в цьому розділі ми проаналізували усі діалоги між Ахіллесом та Єлені. Проаналізований текст демонструє різні комунікативні тактики, до яких вдаються персонажі, зокрема Єлені та Ахіллес.

Єлені часто використовує тактику запитань, ставлячи запитання в короткій і прямій формі. У деяких діалогах Єлені намагається спровокувати Ахіллеса, обговорюючи чутливі теми. Загальний тон діалогів свідчить про

високий рівень напруженості та конфлікту між персонажами, особливо в тих випадках, коли Ахіллес висловлює недовіру або звинувачує Елені.

Посеред конфліктів трапляються випадки кооперативної комунікації. Ахіллес іноді заспокоює і підтримує Елені, наголошуючи на спільному майбутньому і висловлюючи турботу.

Діалоги персонажів відображають їхні внутрішні стани, конфлікти та динаміку розвитку їхніх стосунків. Вибір структури і тональності діалогу розкриває ставлення персонажів один до одного і до подій, що розгортаються.

ВИСНОВКИ

Отже, досліджуючи та аналізуючи комунікативні стратегії, а саме кооперативні та конфліктні, ми дійшли таких висновків.

Комунікативні стратегії спрямовані на досягнення певної мети взаємодії, будь то передача інформації, переконання, вразливість, вираження емоцій, чи вирішення конфліктів. Ефективні комунікативні стратегії залежать від конкретного контексту, включаючи соціокультурний фон, тип взаємодії та особливості аудиторії. Головна мета комунікативних стратегій полягає в сприянні ефективному взаєморозумінню та побудові конструктивних відносин між учасниками комунікації.

Як планування процесу комунікації залежно від конкретних умов її перебігу та особистостей комунікантів, так і реалізація цього плану передбачають наявність комунікативної стратегії. Комунікативна стратегія спрямована на реалізацію комунікативної мети, що передбачає аналіз передумов і установок адресанта, а також гіпотетичних передумов і установок адресата з подальшим їх узгодженням, а в разі неможливості такого узгодження - відмову від комунікативного акту або його трансформацію в інший комунікативний акт.

Основні принципи класифікації комунікативних стратегій враховують способи створення логічно побудованого, зв'язного, композиційно та стилістично оформленого повідомлення, яке має певний вплив на адресата, з використанням різноманітних мовних засобів, відповідно до мети та конкретних умов спілкування.

Для опису комунікативної стратегії необхідно представити низку типових комунікативних тактик, які її реалізують і визначають конкретні мовленнєві дії на певному етапі спілкування. Існує значний арсенал універсальних, загальних

стратегій і тактик, у різних типах дискурсу можна використовувати спеціалізовані та загальні стратегії і тактики.

Стратегія кооперації передбачає досягнення мовцем власних цілей за умови збалансованості інтересів обох сторін, які беруть участь у спілкуванні. Розгляд таких кооперативних стратегій як ввічливість, щирість, довіра, інтимність, співпраця та компроміс, може допомогти ефективно керувати вербальними взаємодіями та впроваджувати стратегії співпраці за допомогою таких стратегій співпраці, як пропозиція, згода, дозвіл, схвалення та компліменти.

Конфронтаційна стратегія призначена для створення та підтримки конфліктних ситуацій. Ці стратегії спрямовані на досягнення комунікантами власних цілей шляхом активних і самостійних дій, ігноруючи при цьому інтереси адресатів комунікації.

Конфронтаційні стратегії включають агресію, насильство, наклеп, підпорядкування, примус, викриття тощо. Їх реалізація буде вносити дискомфорт у ситуацію спілкування та породжувати вербальний дискомфорт і конфлікт. Конфронтаційна стратегія пов'язана з конфронтаційною тактикою: погрози, залякування, знуцання, шантаж, образи, провокації тощо.

Проаналізувавши усі діалоги головних героїв ми можемо виокремити такі основні кооперативні стратегії.

У мовленні Елені це стратегії взаєморозуміння, висловлення захоплення, підтримки, компромісу, стратегію визнання проблеми. У мовленні Ахіллеса це стратегії допитливості, планування, вираження тепла та підтримки, турботи, співчуття, передача емоцій через фізичний контакт, взаєморозуміння, прагнення до єднання та захисту, стратегія компромісу та співпраці.

У мовленні головних героїв були використані такі конфліктні стратегії:

У Елені найчастіше зустрічається провокація, а у Ахіллеса це незгода, глузування, обвинувачення та невдоволення.

Отже, аналізуючи діалоги, ми спостерігали реалізацію конфліктних та кооперативних стратегій та тактик і можна сказати, що спілкування між Елені та Ахіллесом частіше є нещирим та постійно напруженим. У ході розмови або Елені, або Ахіллес говорять те, що призводить діалог до конфліктної ситуації, яка ніяк не може дійти до своєї гарячої точки та вирішитися будь-яким компромісом. Їхнє спілкування це постійна напруга, де присутній страх Елені сказати щось не те, тож вона постійно не домовляє, а Ахіллес у свою чергу наче не помічає цієї проблеми, тож їхня комунікація не є найкращим прикладом людських стосунків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Abysova M. The basic components of communicative strategy. УДК 1 (091). URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/15744/1/THE%20BASIC%20COMPONENTS%20OF%20COMMUNICATIVE%20STRATEGY.pdf>
2. Arielli, Emanuele (2005): Unkooperative Kommunikation: eine handlungstheoretische Untersuchung. Münster: LIT.
3. Austin J.L. How to Do Things With Words / John L. Austin – Second Edition / Harvard: University Press, 1981. –169 p.
4. Bialystok E. 1983. “Some factors in the selection and implementation of communication strategies” in Faerch, F., Kasper 1983a, pp. 100-118.
5. Bialystok, E. 1990. Communication strategies. A psychological analysis of second- language use. Oxford: Basil Blackwell
6. Chatterjee K. Art, Culture, and Society: Exploring the Relationship Between Creative Expression and Social... Medium. URL: <https://medium.com/@kasturichatterjee1108/art-culture-and-society-exploring-the-relationship-between-creative-expression-and-social-b9d7b2b6be74>
7. Corder S.P. 1983. “Strategies of communication” in Faerch, F., Kasper 1983a, pp.15-19.
8. Dova S. Helen Versus Achilles: Illusions, Individuals and Ideals in Al/U Zei's Achilles' Fiancée. / Dova Stamatia. // Hellenic Studies/Etudes Helleniques. – P. 103-123.
9. Faerch, F., Kasper, G. 1983b. "Plans and Strategies in Foreign Language Communication" in Faerch, F., Kasper 1983a, pp. 20-60.
10. Fernando C. Idioms and Idiomaticity. – Oxford, New York: Oxford University Press, 1996. – 265 p.

11. Fiada A. *The Xenophobe's Guide to the Greeks*. Oval Books, 1999. 64 p.
12. Fiehler, Reinhard (1999): Was tut man, wenn man „kooperativ“ ist? Eine gesprächsanalytische Explikation der Konzepte "Kooperation" und "Kooperativität". In: Mönnich, Annette/Jaskolski, Ernst W. (Hrsg.): *Kooperation in der Kommunikation*. Festschrift für Elmar Bartsch. München/Basel. S. 52-58.
13. Fries, Norbert (1996b): Grammatik und Emotionen. In: S&P. *Arbeitsberichte des Lunder Projektes "Sprache und Pragmatik"* 1996/38, S. 1-39.
14. Grice, H. Paul (1979): Logik und Konversation. In: Georg Meggle (Hrsg.): *Handlung, Kommunikation, Bedeutung*. Frankfurt a. Main: Suhrkamp Verlag. S. 243-265.
15. Gumperz J.J. *Discourse Strategies*. – Cambridge: CUP, 1982. – 402 p.
16. Kallmeyer, Werner/Schmitt, Reinhold (1996): Forcieren oder: Die verschärfte Gangart. Zur Analyse von Kooperationsformen im Gespräch. In: Kallmeyer, Werner (Hrsg.): *Gesprächsrhetorik. Rhetorische Verfahren im Gesprächsprozess*. Tübingen: Narr. S. 19-118.
17. Kallmeyer, Werner/Schütze, Fritz (1976): Konversationsanalyse. In: *Studium Linguistik* 1. S. 1 - 28.
18. Labunets Y. O. The influence of artistic discourse on the formation of students' motivation to learn a foreign language through the representation of the author's worldview. *Scientific notes of Taurida National V.I. Vernadsky University, series Philology. Social Communications*. 2020. Vol. 2, no. 2. P. 152–157. URL: <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.2-2/27>
19. Levy D. *Communicative Goals and Strategies: Between Discourse and Syntax// Syntax and Semantics*. – V. 12. – 1979. – P. 183-210.
20. Marsen, S. (2006). *Communication Studies*. NY: Palgrave MacMillan

21. Melko Kh. B. Nature of communicative strategies and tactics: linguistic approach. DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-124-7/157-175>
22. Poulisse N., Bongaerts T., Kellerman E. 1984. "On the use of compensatory strategies in second language performance", *Interlanguage Studies Bulletin*, No. 8, pp. 70-105.
23. Schank, Gerd/Schwitalla, Johannes (Hrsg.) (1987): *Konflikte in Gesprächen*. Tübingen: Narr. (= Tübinger Beiträge zur Linguistik; 296).
24. Selting, Margret (1985): Ebenenwechsel und Kooperationsprobleme in einem Sozialamtsgespräch. In: *Zeitschrift für Sprachwissenschaft* 4,1/1985. S. 68- 89.
25. Selting, Margret (1987): *Verständigungsprobleme. Eine empirische Analyse am Beispiel der Bürger Verwaltungs-Kommunikation*. Tübingen: Niemeyer. (= Linguistische Arbeiten; 181).
26. Selting, Margret/Couper-Kuhlen Elizabeth (2001): Forschungsprogramm Interaktionale Linguistik. In: *Linguistische Berichte* 187. S. 257-287
27. *Semiotics in Art and Design: The Power of Symbols and Signs*. Adrian Reynolds. URL: <https://adrianreynolds.ie/semiotics-in-art-and-design/>
28. Spiegel, Carmen (1995): *Streit: eine linguistische Untersuchung verbaler Interaktionen in alltäglichen Zusammenhängen*. Tübingen: Narr. (= Forschungsberichte des Instituts für Deutsche Sprache, Mannheim; 75).
29. Tannen D. *Gender and Discourse*. – N.Y., Oxford: Oxford University Press, 1994. – 203 p.
30. Tarone E. 1983. "Some thoughts on the notion of 'communication strategy'" in Faerch, F., Kasper 1983a, pp. 61-74.
31. Thimm, Caja/Kruse, Lenelis (1991): *Dominanz, Macht und Status als Elemente sprachlicher Interaktion*. Heidelberg: Psychologisches Institut der Universität. (= Arbeiten aus dem Sonderforschungsbereich; 245. „Sprache und Situation“, Heidelberg/Mannheim, Nr. 39).

32. Van Dijk, T.A., Kintsch, W. Strategies of Discourse Comprehension. New York: Academic Press, 1983. pp. 145–157.
33. Άλκη Ζέη, Η αρραβωνιαστικιά του Αχιλλέα, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 1987. 349 σ.
34. Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.
35. Ξαγοράρη Ι. Ο εμφύλιος πόλεμος στη μεταπολεμική πεζογραφία: "Η αρραβωνιαστικιά του Αχιλλέα", Άλκη Ζέη / Ιζαμπέλ Ξαγοράρη // Προπτυχιακό σεμινάριο. Ρέθυμνο: 2016. 22 σ.
36. Афанасьєва С.К. Функції музики в сучасних субкультурах (на прикладі субкультури металістів). Курсова робота. Київ, 2021. 53 с.
37. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – К.: Академія, 2009. – 376 с.
38. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: Академія, 2004. 342 с.
39. Баєва, О. В. Менеджмент і адміністрування: в 2 ч. Ч. II. Менеджмент: навч. посіб. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. 326 с
40. Белова А.Д. Лингвистические аспекты аргументации – К.: Логос, 2003. – 304 с
41. Бендецкая М.Е. Стратегии и тактики речевого убеждения // Стратегии коммуникативного поведения. Матер. докл. Междунар. науч. конф.: в 3 ч. – Минск: МГЛУ, 2001. – Ч. 1. – С. 115-118.
42. Белова А. Д. Комунікативні стратегії і тактики: проблеми систематики / А. Д. Белова // Мовні і концептуальні картини світу. – 2004. – Вип. 10. – С. 11–16.
43. Бобошко Т. М. Комунікативні стратегії й тактики та оцінні висловлення / Т. М. Бобошко // Лінгвістика ХХІ століття. - 2013. - 2013. - С. 51-58.

44. Гайда О. М., Капітан О. С. Комунікативні стратегії у міжособистісному спілкуванні. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/pedagogics/article/view/1320>
45. Гнезділова Я. В. Персуазивна vs маніпулятивна функції мета комунікації / Я. В. Гнезділова // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки. - 2018. - Вип. 1. - С. 63-68. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDUF_2018_1_12
46. Гой Б.В. Комунікативні стратегії і тактики у різних типах публічного дискурсу. Магістерська робота. Вінниця, 2020. 107 с.
47. Дацюк С.А. Коммуникативные стратегии [Электронный ресурс] / С.А. Дацюк. – Режим доступа: <https://gtmarket.ru/library/articles/2751>
48. Дегтярьова К.В. Основи теорії мовної комунікації: Навчально-методичний посібник для студентів факультету філології та журналістики напряму підготовки 6.020303 «Філологія. Українська мова і література». – Полтава, 2012. – 70 с.
49. Дерпак О.В. Конфронтативні мовленнєві жанри: комунікативно-прагматичний та мовний аспекти (на матеріалі української, англійської та польської мов): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15 / КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2005. – 16 с.
50. Дрешпак В. М. Комунікації в публічному управлінні : навч. посіб. / В. М. Дрешпак. - Д. : ДРІДУ НАДУ. 2015. - 168 с
51. Зинченко Я.Р. Коммуникативные стратегии в дискурсе Гельмута Коля // Стратегии коммуникативного поведения: Матер. докл. Междунар. науч. конф.: в 3 ч. – Минск, 2001. – Ч. 1. – С. 35-37.

52. Ільчук П.О. Формування сучасної парадигми інформаційно-комунікативного менеджменту в управлінні підприємствами сфери послуг. Дипломна робота. Тернопіль, 2017. 104 с.
53. Ішмуратов А.Т. Конфлікт і згода. – К.: Наукова думка, 1996. – 189 с
54. Козак С. В. Комунікативні стратегії як засіб маніпулятивного впливу в англomовних прес-релізах / С. В. Козак // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Філологічна. - 2012. - Вип. 23. - С. 68-70.
55. Козирева М.С. Діалогічна дискурсивна взаємодія за участю слухача // Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Сер. Романогерманська філологія – Харків: Константа, 2006. – Вип. 48, № 725. – С. 109-111
56. Конфлікт та кооперація в міжгендерному спілкуванні персонажів британської драми // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики: Зб. наук. праць. - К.: Логос. – 2006. - Вип. 9. - С. 35-40.
57. Корольова А.В. Стратегії і тактики комунікативної поведінки учасників спілкування в ситуаціях конфлікту. Журнал “Studia Linguistica”. 2008. – Vol. 1. С. 48-53
58. Корольова Н. О. Вступ до лінгвістичної прагматики: навчально-методичний посібник для студентів та магістрантів. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М. 2021., 156 с.
59. Литвак Я.С. Імплицитне заперечення як засіб ідеологічної організації дискурсу // Нова філологія: Зб. наук. праць. – Запоріжжя: ЗНУ, 2005. – № 1 (21). – С. 138-144.
60. Ложкин Г.В., Повякель Н.И. Практическая психология конфликта. – К.: МАУП, 2000. – 256 с
61. Маслова Т. Б. Принципи класифікації комунікативних стратегій / Т. Б. Маслова // Сучасні дослідження з лінгвістики, літературознавства і міжкультурної комунікації (ELLIC 2015): матеріали II Міжнародної

- наукової конференції / відп. ред. Н.Я. Яцків; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. – Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г.М., 2015. – С. 81-85.
62. Одарчук Н.А. Семантика та прагматика висловлень відмови в англomовному художньому дискурсі: Автореф. дис. ...канд. філол. наук: 10.02.04 / Київськ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2004. – 20 с
63. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб./ О.А. Семенюк, В.Ю. Паращук. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 240с.
64. Пилипенко В. М. Стратегія як економічна категорія / В. М. Пилипенко // Формування ринкової економіки : зб. наук. пр. / ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана» ; редкол.: О. О. Беляєв (відп. ред.) [та ін.]. – Київ : КНЕУ, 2006. – Спец. вип.: Маркетинг: теорія і практика : у 2 т. – Т. 1. – С. 217-222.
65. Погорена Т.С. ефективність системи комунікацій в організації. Дипломна робота. Чернівці, 2021. 94 с.
66. Попова Д. В. Комунікативно-прагматичні особливості медичного дискурсу (на матеріалі американського серіалу “Scrubs” : автореф. дип. роботи на здобуття освітнього ступеня «магістр» : спец. 035 «Філологія» / Д. В. Попова, ЧНУ ім. Петра Могили. - Миколаїв, 2019. - 16 с.
67. Потрашкова Л. В. Основи композиції та дизайну. Навчальний посібник. — Харків: Вид. ХНЕУ, 2007. — 150 с. (укр. мов.).
68. Сумець О. М. Стратегічний менеджмент : підручник / О. М. Сумець ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кременч. льот. коледж. — Харків : ХНУВС, 2021. — 208 с.
69. Фадеева О.В. Конфлікт і згода в мовленнєвому спілкуванні. Сучасний стан лінгвістичних досліджень // Проблеми семантики слова, речення та тексту: Зб. наук. праць. – К.: КНЛУ, 2002. – Вип. 8. – С. 338-342

70. Хільковська, а. А. (2022). Лінгво-комунікативні стратегії критики та несхвалення у персонажному мовленні (на матеріалі роману джоан роулінг «кує зозуля»). Академічні студії. Серія «гуманітарні науки», (4), 104-111. <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2021.4.17>